

LETNIK 15
LJUBLJANA 1927-28

MENTOR

DIJAŠKI LIST

ŠTEVILKA 5
JANUAR 1928

VSEBINA:

Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja — II. del (dalje)
M. P., Ž dijaške ekspedicije (s slikami; dalje)
Dr. L. Sušnik, Trobadorska lirika (dalje)
S. Kranjec, Še en turški ujetnik
I. D., O ocenjevanju učencev
V kraljestvu Desetega brata
Delo najmlajših: Iv. Krstnik, Zajček
Naši pomenki — Mali obzornik
Knjige in revije
Dijaški šport — Fotograf
Na ovoju: Obvestila — Malo za šalo, malo za res

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel Čeč).

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11/1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajsteга zastonj.

Malo za šalo, malo za res

Moim mladim ugankarjem.

J. N. (Dalje.)

Ugankarji izmišljajo poleg zgoraj omenjenih še najraznovrstnejše druge oblike svojim črkovnicam. Da mi jih ne bo treba na dolgo in široko opisovati in z zgledi na tem tesno odmerjenem prostoru ponazorovati, vas, dragi ugankarji, opozarjam le na nekatere posebne oblike, ki jih je »Mentor« že objavil lani in letos, n. pr. Križni stik (14. letnik, str. 143), Zgodovinska črkovnica (15. letnik, št. 1—2), Ograja (15. letnik, št. 4). Še več in najrazličnejših oblik pa najdete v »Mladici« in naših mladinskih listih.

Imamo pa tudi črkovnice, pri katerih niso podane vse, ampak le nekatere črke in pomen besed, ki jih je poiskati. Taka je n. pr. v današnji številki, v kateri je dana le črka »o« na raznih mestih kvadratičnega lika.

Čarobni (magični) liki. Črkovnicam zelo sorodni so čarobni liki (kvadrati, trikotniki i. dr.). Tudi pri teh so navadno dane črke v abecednem redu in pomeni besed, ki jih je poiskati. Čar ali čarobnost teh ugank je pa v tem, da se čitajo pri teh likih vodoravno in navpično iste besede (glej: 14. letnik, str. 48 in 192!). V slovenskih mladinskih in drugih listih je bilo priobčenih že zelo veliko magičnih kvadratov, sestojecih iz štirih besed po 4 črke, zato svojim mladim ugankarjem ne priporočam, da bi se še mnogo ukvarjali s sestavljanjem teh ugank, pač pa priporočam veččrkne in tudi po zunanjih oblikah najraznovrstnejše like.

Številnica. Bliznja sorodnica črkovnici je tudi številnica. Vsako črko v abecedi zaznamenuj s posebno številko; ako pa pri svoji uganki ne potrebuješ vseh črk, zaznamenuj z zaporednimi številkami le tiste črke, ki jih potrebuješ. Za zgled vzemimo

n. pr. uganko, ki sem jo podal že zadnjič. Besede, ki jih je bilo poiskati, so bile: miza, Ezav, Nica, toga, osel, roka. Začetne črke teh besed dajo besedo »Mentor«. Te črke bi najprej zaznamenoval s številkami in sicer: $m = 1, e = 2, n = 3, t = 4, o = 5, r = 6$; nato pa še ostale črke z naslednjimi številkami: $i = 7, z = 8, a = 9, v = 10, c = 11, g = 12, s = 13, l = 14, k = 15$. Uganka bi se glasila takole:

- 1, 7, 8, 9 sobna oprava,
- 2, 8, 9, 10 svetopisemska oseba,
- 3, 7, 11, 9 francosko zdravilišče
- 4, 5, 12, 9 rimljansko oblačilo,
- 5, 13, 2, 14 domača žival,
- 6, 5, 15, 9 del telesa.

Imamo pa še drugačne številnice. Anglček (1927/28, št. 5) objavlja tako lep zgled, da ga skoraj dobesedno ponatiskujem:

1 — 2, 3, 4, 5 — 6, 3, 7, 8, 9, 5 — 10, 3, 5, 11, 5 — 2, 5, 6 — 10, 1, 12, 5, 8, 5.

Dobiti morate začetek znane Peršernove pesmi. K tej uganki imate pridejan ključ, ki naj vam odpre vrata v njeno skrivnost. Ta se napiše n. pr. takole:

2, 3, 4, 5, 6 = reka v Bosni,
9, 1, 11, 3, 5, 10 = kraj, kjer raste grozdje,
12, 7, 8 = orožje.

Pomene teh besed vam je treba torej najprej dobiti; v našem slučaju so sledeči: Vrba, nograd, meč. Če si hočete rešitev olajšati, vzemite kos papirja in zapišite v sno vrsto te besede, pod njimi pa številke.

V r b a s n o g r a d m e č
2, 3, 4, 5, 6, 9, 1, 11, 3, 5, 10, 12, 7, 8.

Zdaj pa k rešitvi! Kjer imate v uganki številko 1, mora stati v rešitvi črka o; kjer imate številko 2, tam je črka v itd. Če to storite, pa dobite: O, Vrba, srečna draga vas domača! In s tem je uganka rešena. (Dalje prih.)

Sempronij Tiro:

Iz dnevnika starega profesorja.

Deset let v podeželskem mestecu.

(1900/01—1909/10.)

VIII.

(Za resničnim, dobrim in lepim.)

... Čudovito pestre slike gledamo v tem našem mestecu. Posebno zdaj pozimi. Pisanih rož, uvezenih v kožuhe naših kmetičev in kmetic, ki se o semnjih od vseh strani na saneh zgrinjajo v mesto, se okó kar nagle dati ne more. Prav takó raznovrstnih kučem, polhovk itd. To je vse takó staro, starodavno. Ko motrím to pristinostaro nošo in poslušam to krepko govorico z njenim praslovenskim naglasom (vodà, ležà...), se mi zdi, da sem nekje tam v Nižnjem Novgorodu, kjer so tisti véliki letni sejmi in kjer je mužík istotako ohranil pristinostaro nošo in pristoslovensko govorico.

Vrsté se pa še druge slike: Dan za dnevom se od kolodvora sem proti tovarni pomikajo vozovi, naloženi s kožami goved iz daljne Indije ali pa s čreslom smrek z Madagaskarja ali iz Južne Amerike, na kolodvor pa škripljejo parizarji, naloženi s pridelki okolice, namenjenimi v Nemčijo, Francijo, Italijo, v Afriko... Koliko snovi za kak roman, kakor je n. pr.: »Soll und Haben«!

Vse to naš dijak bistro opazuje in obzorje se mu hitro širi: v duhu gleda daljne dežele, od blizu pa gleda, kakó se vodi in razvija domača trgovina, težeča vèn v véliki svet. Dijak tu vsak dan gleda boj za obstanek na

vseh poljih: v rastlinstvu, živalstvu in — človeštvu. Kaj čuda, če je že zgodaj resno njegovo okó!

Zelo resno! Dasi je gimnazija prenapolnjena (uživa pač dober sloves!) takó, da novo, véliko poslopje nima prostora za vse razrede, ampak so morali najnižji razred nastaniti v poslopju ljudske šole, vendar skoraj nimamo disciplinarnih slučajev. Po ogromni večini se dijaki vestno drže reda in pri učenju kar tekmujejo med seboj, tako da bi jih bilo skoraj treba »nazaj štukat« in brzdati.

Takó se mi zdi, kakor da imajo razen pestrih slik v mestu pred očmi še druge, drugačne slike, slike, ki lebdé visoko nad njimi in ki se jim (slikam) skušajo bližati; slike vsega tegà, kar je resnično, dobro in lepo. Kakó hrepené po spoznanju in resnici! Vedno sta jih polni obé knjižnici, slovenska in nemška; ob sobotah zvečer pa se jih pod vodstvom profesorja dr. Jakoba nad sto zbira h govorniškimi in predavateljskimi vajam, kjer si brusijo slog in pa uma svitle meče. In kakó hrepene po lepem! Imajo mogočen, prekrasen mešan pevski zbor (vežba in vodi ga osmošolec), ki je pri koncertu (v korist dijaški kuhinji) pel pred mnogoštevilnim občinstvom iz mesta in okolice tako dovršeno, da so mnogim solze igrale v očeh ob teh ljubih glasovih. Dà, po lepoti hrepené; sijajno so uprizorili Gogoljevega »Revizorja«.

Ali jih budi k vsemu lepemu duh pevca, ki je takó blizu njih in ki je

med Slovenci iz najbližje bližine zrl (in izrazil) lepoto?

IX.

(Državnozbornski kandidat — izključen.)

Nulla regula sine exceptione! (Ni pravila brez izjeme!) Prehitro in pre-dobro sem sodil o naših dijakih. Saj imam célo revolucijo v svojem last-nem razredu!

Dijak Režič je prišel šele letos k nam. (Dijak, ki preveč potuje od za-voda do zavoda, je vobče sumljiv ele-ment, javnemu redu nevaren.) V par tednih je zrevolucioniral ves razred. Ker imamo prav ta čas državnozbor-ske volitve in je v mestu govor samo o politiki, je prišlo tudi njemu na mi-sel, da bi kandidiral — v šoli. Raz-red se je razdelil v »liberalce« in »klerikalce«. Režič je kandidiral na »liberalnem programu«. Prišlo je res tudi do volitev. Režič je dobil od 30 oddanih glasov 20. Svojim »voliv-cem« je poslal navdušeno »zahvalo«, ki je krožila pod klopmi od moža do moža. Na tisti skrivni poti pa je padla meni v roke. Iz »zahvale« sem zve-del vse. Kako, da nisem sam že prej ničesar zapazil? In kaj naj rečem zdaj, ko je prišlo vse na dan? Ali naj grozím in grím? Ali naj mirno pre-nesem?

Spregovoril sem: »Kakor vidim, pljuska jo valovi političnega življenja tudi čez zidove tega tihega hrama, posvečenega Modricam. Žal mi je tega zaradi Vas, ki si tako zgodaj za-strupljate duše s strankarstvom in so-vraštvom. Pa kaj vam je dalo povod za to prismodarijo? Mar šola? Kdaj slišite od nas, učiteljev, kaj takega? Mar se ne ogiblremo vsake politike v šoli? Mar vas ne navajamo vedno in povsod, da bodite dobri napram so-šolcem in sploh napram vsakemu člo-veku? Takó še mladi, takó še ne-zreli, pa ste že polni predsodkov proti tovarišem, ki sedé v istih klo-péh kakor vi. Iz zahvale vidim, kaj očitata nasprotnikom. Nič dobrega ne najdete na njih. Ali je to sad

dolgotrajnega študija? Ali je to sad čtiva največjih pesnikov in pisate-ljev? Ali vas stari Homer tega uči? (Milo se mi je storilo, ko sem omenil Homerja.) Ali nismo videli v Iliadi, kakó do skrajnosti pravičen je Ho-mer, ki vidi in priznava, kar je do-brega, enako pri Ahajcih kakor pri Trojancih? Z istim navdušenjem slavi Ahila kakor Hektorja; dà, še več: najlepši prizor (slovó Andromahe od Hektorja) vidi vprav pri sovražnikih. Takó Homer. In vi? Ali je to vaš hu-manizem, vaše človekoljubje? Ali ste vi humanisti?«

Za Režiča so bile moje besede bob v steno; niso ga ganile. Vzrok se mi je kmalu pojasnil: par dni pozneje je član učiteljskega zbora v konfe-renčni sobi naznanil, da je ob eni ponoči našel Režiča v gostilni »Na križ-potu« v družbi vseučiliščnika Ožbal-ta in žurnalista Kovača in še drugih. Moral sem kot razrednik preiskovati: Režičeva gospodinja mi je izjavila: »Žal mi je, da sem tako dolgo mol-čala. Vsa hiša se spotika nad njego-vim ponočevanjem. Ni me poslušal. Kar kaznujte ga!« — Sestali smo se k izredni konferenci, ki je bila zelo, zelo burna. Razdelili smo se v dva tabora: proti izključitvi, za izključi-tev. Gospodje, ki so bili proti izklju-čitvi, so govorili: »Nikar ne uničujte eksistence temu mlademu človeku! Zadeva ima, kakor se zdi, tudi poli-tično ozadje. (Ugovori na drugi stra-ni.) Ne zanašajmo politike v šolo!« (Še glasnejši protest na drugi strani.) — Tisti, ki smo bili za izključitev, smo navajali en sam razlog: »Režič je s svojim stalnim preziranjem horae legalis in svojim posečanjem gostilen vsemu razredu v veliko spo-tiko. Zanj in za razred bo zdravo, če ga takoj odslovimo.« Končno je bila večina za izključitev. Gospod ravnatelj je pa dejal: »Slučaj je tako težak, da moramo operacijo napraviti radi-kalno. Vse gg. kolege, ki v tem raz-redu učite, prosim, da se mi pridru-žite jutri ob devetih, da kar se dá

slovesno razglasimo izključitev.« In tako se je zgodilo: drugo jutro ob devetih je vstopil v razred najprej gospod ravnatelj, potem pa smo sledili — v velikansko strmenje in presenečenje učencev — vsi razredni učitelji, drug za drugim. Preplašeni so nas gledali učenci, zdaj tega, zdaj onega, češ, kaj to pomeni? Kaj pa bo? Gospodu ravnatelju se je glas tresel, ko je pričel, da nekdo v tem razredu že dolgo krši disciplinarni red. Srca so drhtela, vprašujoč se na tihem: »Mar jaz?« Na koncu pa je s povzdignjenim glasom dejal: »Režič, po sklepu konference Vam velim, da takoj, ta hip, vpričo nas, poberete šila in kopita ter odidete!« Grobna tišina. In

mučna. Tih je odšel Režič, odšel učiteljski zbor. Ostal sem sam z učenci. Ura je potekala neizmerno počasi. Prevajali smo starega Livija.

Čez 14 dni je prišla iz Ljubljane od Režiča na ves razred vesela dopisnica: »Srečen sem, da so me na ta način rešili krokarske družbe. Zdaj spet redno študiram. Pozdrav vsem.«

Zdaj je na zavodu spet mir in red. Exceptio firmat regulam. (Izjema potrjuje pravilo.)

(Režič je postal pozneje odličen mož. Nagla »operacija« v dijaških letih ga torej ni uničila, ampak mu je očitno koristila. Koristila bi vsaki žrtvi slabe družbe. — Z g. Sempronijem se pa nista videla nikdar več. — Op. uredništva.)

M. P.:

Z dijaške ekspedicije.

(Dalje.)

(Odlomki iz raziskovanja Križne jame pri Ložu v letu Gospodovem 1926.)

Tretji dan.

Najboljši med najbolj korajžnimi, najpudrnejši med najbolj neustrašenimi, najodločnejši med najbolj neugnanimi, taki so bili vsi od Cveka do Fajfe, ki so tvorili elito naše čete — napadalni oddelek. Po opazkah v dijaških knjižicah sodeč, ni bil v šoli ne eden izmed njih dober, kaj šele boljši dijak in vsakega je dičil šolski epiteton ornans: lenuh, razgrajč, pretepač ali kaj sličnega. Če je res, da povzroča preobilica joda v krvi razvoj vseh onih lastnosti, proti katerim rohnijo šolski paragrafi, potem ni dvoma, da se razvija v vsakem teh junakov drugi, tretji, četrti in naslednji Napoleon.

Na Križni gori je odzvonilo sedem zjutraj, ko je napadalni oddelek odkorakal v jamo. »Kakor rečeno: prodirajte dalje, dokler je sploh mogoče, in pridite do konca jame.« Tako se je Ferenc poslovil od odhajajočih... Odšli so preskrbljeni in natovorjeni z vsem, kar jim je bilo potrebno v dušni in telesni bla-

gor, in oboroženi z najrazličnejšimi tehničnimi pripomočki. Dva sta nosila do vrha polna nahrbtnika živeža, eden karbid, sveče in bakle, pet jih je bilo določenih za prenašanje čolna, dva sta bila telefonista, trije so bili natovorjeni z lopatami, krampi in vrvmi, vsem pa je načeloval Jovan, med sotrpini znan po imenu Trnovski hajduk.

Ob osmih je telefonist v glavnem stanu prejel depešo: »Srečno prišli čez prvo jezero. Jaka kaže znake morske bolezni. Na jezeru mu je postalo slabo, sredi vode je hotel izstopiti iz čolna. Z največjo težavo smo ga odvrnili od usodepolnega koraka. Doktor mu je predpisal Medicinal Cognac. Upamo, da mu bo odleglo. Na tej strani jezera je krasen kapniški rov, ki drži proti severu in se precej strmo dviga.« Tako se je glasilo prvo telefonsko poročilo, kmalu za tem pa je sledilo drugo: »Hajduk pošilja najprisrčnejše pozdrave z onkraj drugega jezera. Od prvega jezera do drugega je približno dvesto

korakov. Čoln smo prenesli z lahkoto in prevoz čez trideset metrov dolgo drugo jezero se je izvršil brez nepravil. Jama zavije skoraj v pravem kotu proti zapadu. Obeta se nam težavnejša pot. Naj bo, kar hoče, mi gremo naprej, dokler se bo dalo iti po suhem ali po vodi. Imejte se dobro, kakor se imamo mi tu za drugim jezerom.«

Kmalu potem, ko je bila odšla napadalna četa, so se tudi drugi oddelki

Skupina stalagmitov (od spodaj navzgor rastočih kapnikov) v kapniškem rovu onstran prvega jezera v Križni jami.

Lep je naš slovenski svet, divne so njegove planine, ljubke njegove doline in veličastna je romantika njegovega podzemlja.

lotili odkazanega jim posla. Pionirji so dobili nalogo, naj napravijo zasilno pot, po kateri se bo dalo priti peš mimo prvega jezera, geometri so bili prepeljani s splavom na ono stran jezera, da izmerijo in mapirajo novoodkrite dele jame, prepadolazci — tako smo krstili četo onih, ki so lazili po ozkih špranjah

in se spuščali v prepade — so morali preiskati prepade v bližini Križne jame in po možnosti dognati njih zvezo z jamo: Skratka, imeli so vsi natančno načrtan delovni program, le Močeraču je bilo dano dovoljenje, da dela kar mu je ljubo in drago. Ni pravila brez izjeme...

»Ne gre drugače, ko da zabijemo v steno kline in izklešemo dve, tri stopnice.« Tako se je glasilo strokovno mnenje naših inženjerjev in tako se je tudi moralo zgoditi. Na zapadni strani se spušča osem metrov visoka stena navpično v jezero, tako da je bilo do zdaj izključeno priti ob jezeru na ono stran, kjer se nadaljuje glavni jamski rov.

Tok! tok! tok! so se monotono razlegali udarci kladiva po trdi skali in drobec za drobcem apnenca je padal v vodo. Kot brglez s kljunom po deblu, tako sigurno je Fiči udarjal s kladivom po steni, stoječ z eno nogo na ozkem pomolu, z drugo pa loveč ravnovesje nad vodo. Trije so mu z acetilenkami svetili s splava, kolikor se je pač dalo svetiti na osem metrov razdalje.

Tok! tok! tok! za izjemo pa enkrat in naenkrat — štrbunk! Tako hitro in iznenada se je zgodila nesreča, da nam je šele čez par trenutkov prišla do zavesti. »Na pomoč, alarm, na pomoč!« »Zakaj na pomoč? Saj mi ni nič, le kladivo mi je ušlo iz rok.« Strahu je sledilo veselje, da se Fičiju ni zgodilo najhujše, kar more človeka zadeti, da namreč ni utonil pod zemljo. Kaj pa zdaj? Kladivo je padlo tri metre globoko v vodo, kako ga bomo izvlekli? Kratko posvetovanje in sklep je bil storjen: eden mora osebno ponj. In zgodilo se je, kar se mi je zdelo do sedaj docela nemogoče. Frlan je pokazal, da ni le izboren turist, ampak tudi prvovrsten plavač in potapljač. Ni ga zeblo in ni se strašil temne jezerske globine, dal nam je kratka navodila, kako ter kam naj svetimo, in — plosk! je izginil v vodi. Z napetostjo smo motrili vsak njegov gib in s strahom pričakovali, kaj se bo z njim zgodilo v

naslednjem trenutku. Dvakrat je mahnil z roko za ročajem kladiva, a zagrabiti ga ni mogel. Prvi poskus se mu je izjalovil, jezili smo se mi, še bolj pa on in ni si dal dopovedati, da je manj škoda kladiva ko pa njegovega zdravja. »Moram ga dobiti za vsako ceno« je bil oster odgovor na naše blagohotno prigovarjanje, naj odneha, in spustil se je drugič z visoke pečine v mrzlo globino. »Ima ga!« — radosten vzklik, kateremu pa je takoj sledilo globoko razočaranje. S silo se je bil pognal naravnost proti kladivu, ga zagrabil za ročaj, a ga v naslednjem hipu tako nesrečno premaknil, da je kladivo izpodrsnilo z opolzke police v še večjo globino. Šest metrov je globoko jezero na onem mestu, kjer bo čez toliko in toliko tisoč let našel geolog potopljeno kladivo in napisal o njem znanstveno razpravo: Dokaz o visoki kulturi pračloveka *Homo ribnizaensis*.

Nobenemu ne bi priporočal nevarnega fiziološkega eksperimenta, ki ga je bil prvi napravil Frlan, bodoči doktor medicine. Ni vsak tako utrjen, da bi plaval in se potapljal v vodi, čije temperatura znaša komaj 8° C, ne da bi si nakopal kal neozdravljive bolezni. Mogoče da podzemeljska voda res pomirjevalno in zdravilno vpliva na razburjeno živčevje, kakor trdi naš prvi zadevni izvedenec, vendar je treba počakati še nadaljnjih njegovih raziskovanj, preden se bo v Križni jami otvoril sanatorij za živčno bolne.

Po kratkem presledku iskanja za izgubljenim kladivom v mrzli, mokri in temni globini se je delo nadaljevalo in ko so opoldne kuharji prinesli v jamo kosilo, se je za silo — seveda brez jamstva za popolno varnost — prvo jezero že lahko obšlo.

»Halo! Tu glavni stan. Zelimo vam dober tek!«

Napadalci so se nam odzvali s primerno zahvalo in nam poslali sledeče situacijsko poročilo: »Ravnokar smo se vsi prepeljali čez osmo jezero. Da, osem jezer smo že prebredli. Mimo nobenega nismo mogli po suhem, vsako je tako široko ko jama, namreč povprečno pet

do osem metrov. Čez tretje in četrto jezero bi bili prišli lahko peš, ako bi se nam ljubilo sezuvati se in obuvati. Kolikor smo mogli v naglici ugotoviti, je najglobljeješa voda v sedmem jezeru. Na enem mestu smo določili globino osem metrov. Na mestu, kjer sedaj stojimo je čutiti rahel prepih, veter vleče proti nam. Mogoče smo blizu drugega izhoda ali pa je v bližini odprtina, ki pelje

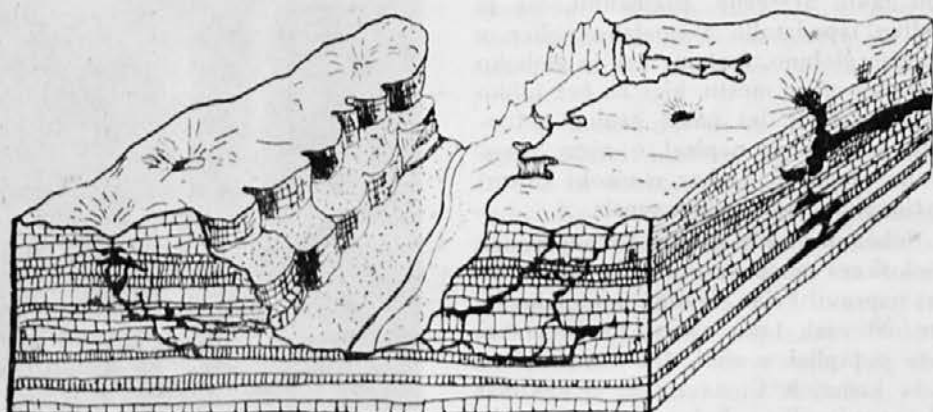
Kapniški steber in stalagmit, ki sega skoraj že do stropa, v »Kapniškem rovu«.

Planika je simbol naših solčnih planin, kapnik pa simbol tajinstvenega in pravljичno lepega podzemeljskega kraljestva.

prav do površja. Med sedmim in osmim jezerom smo preplašili dva netopirja, ki še zdaj prhutata sem in tja in najbrž ugibata, kaj neki tu iščemo. Od drugega jezera do sem je prav gotovo toliko, kakor od vhoda do drugega jezera, torej okoli tisoč metrov. Prvi klopčič telefonske žice smo že pred osmim jezerom morali spojiti z drugim, položeno je torej nad tisoč metrov žice. Na desnem

obrežju sedmega jezera stoji skupina krasnih snežnobelih kapnikov, eden med njimi je dolg nad dva metra in tanek kot roka v zapestju. Čoln nam izborno služi in Zane je naravnost prvovrsten veslač. Škoda, da je čolniček samo za dva; preden se vsi prepeljemo čez jezero, traja pol ure. Da se čoln na vodi ne ziblje, mora vsak, — razen veslača seveda — leči vanj na hrbet in tu ležati kot mrtev, dokler čoln ne pristane na drugem obrežju. Kako pa se imate vi tam pred prvim jezerom?

Vrtača in ki se pričinja na vrhu istimenskega griča, ležečega nekako v sredini med Bloško polico in Novo vasjo. Prepad je videti jako globok in je kaj verjetno, da pelje v obsežne podzemeljske rove, ki so mogoče v zvezi s Križno jamo. Tega mnenja je tudi Pajkov Janez s Police, ki se razen za lov zanima tudi za take reči. Jutri torej pojdejo prepadolazci na raziskavanje Vrtače in z njimi hočem iti tudi jaz, da si ogledam njihovo vratolomno početje. Konte, njih vodja, je že vse po-

Idealiziran prerez skozi kraško pokrajino.

Kaj radi posečamo planine, kjer kraljuje svoboda in kjer sije solnce, bogato ultravijioletnih žarkov, vse premalo pa se zanimamo za naš Kras. Saj je tudi Kras del naše zemlje, poln lepote in poln še nerazrešenih problemov.

Frlanu čestitamo na izumu novega športa. Priplava naj do nas, da mu napijemo!»

Popoldne so se vrnil v tabor prepadolazci in prinesli s seboj velezanimive podatke o uspehu dopoldanskega raziskovanja. Videlo se jim je, da so izvršili naporno delo. Rižota brez mesa in z napol kuhanim rižem jim je šla izborno v slast, očitvidno so bili zadovoljni tudi s čajem, v katerem je plaval pepel, pomešan z drobci ogljenih ogorkov. V bližnji okolici so izsledili več prepadov, izmed katerih je najbolj znamenit oni, ki ga Poličani imenujejo

trebno ukrenil, da se akcija mora posrečiti in komaj čaka na trenutek, ko ga bomo privezanega za vrv začeli meter za metrom spuščati v tajnosti polno Vrtačo.

Zvečer so geometri prinesli s seboj obris kapniškega rova, razprostirajočega se onkraj prvega jezera. Mapiranje jame je sicer kaj enostavno delo, v principu namreč, v praksi pa sila zamudno, težavno in včasih celo nevarno, zlasti kadar je treba meriti rove, ki so preplavljeni z vodo. Kako so merili in risali, nam je pri večerji poročal nadgeometer Krik. (Dalje prihodnjč.)

Dr. L. Sušnik:

Trobadorska lirika.

(Dalje.)

Za obravnavanje vseh snovi, izvzemši ljubezni, rabi trobadorjem »sirventes« (služnica, nastopnica). Ta je bila v toliko lažja, ker tu ni bila predpisana za vsako nova, izvirna oblika, temveč so lahko jemali zanje kitico in melodijo kake kancone; rokopisi včasih izrečno navajajo primer, po katerem je sirventes narejen in se naj poje. Navadno so po slogu in napevu bolj preprosti. Razpravljajo najrajši o splošnih političnih vprašanih, pa tudi o osebnih in stanovskih ter o moralnih. Ta vrsta aktualnega pesništva je za ljubavno najbolj cvetela in se da najlažje primerjati z uvodniki v dnevnem časopisju. Imele so take pesmi namen agitirati za to ali ono stvar oziroma proti njej, proslavljati ali napadati kako osebo ali pa na splošno kazati na razne napake in pozivati k poboljšanju. Tedanji razgibani časi so nudili za to mnogo prilike in gradiva. V tem oziru so trobadorji tvorili glas časa, delali javno mnenje in so bili torej kaj vplivni možje. Neredko so bili tako rekoč uslužbeni pri kakem mogočnem gospodu kot nekaki politični tajniki in propagandisti. — Lahko bi potemtakem kdo mislil, da so te pesmi realistična reakcija k previsoko zaverovani idealistični ljubavni poeziji.

Ali kakor je pastorella le narejena, umetna idila — le majhno okence v dejanski svet — tako je tudi sirventes vseskozi visokoletič, bodisi da je že patetična ali humoristična satira, hvalnica ali zabavljica, pamflet ali zagovor. Kakor pri trobadorjih ni mesta enostavni preprosti ljubezni, kakor nimajo še našega čuta za naravo, tako tudi tu objektivna resničnost ne pride do veljave; čut za lepoto, volja k boljšemu, nekakšna romantičnost jih dviga nad mirno razlaganje vsakdanjosti. Naravo in nje slabše strani je bilo potisnilo krščanstvo čisto v ozadje.

Duhovit dovtipnež je bil Peire d'Alvernhe. V zabavlji na 12 tro-

badorjev pravi n. pr. o Peiru Rogieru, da poje o ljubezni, pa bi mu bolje pristojal psalter v cerkvi ali svečnik z veliko gorečo svečo. O Guirautu de Bornelh trdi, da je podoben radi jadnega petja suhemu mehu na solncu in da bi se ne cenil vrednega niti ene šipkove jagode, če bi se videl v ogledalu. Bernart de Ventadorn da je še neznatnejši, kajti sin je hlapca in deklet itd. To satiro je raztegnil še na druge pevce menih iz Montaudona, ki se je kot originalen kritik pečal drugod zelo zabavno celo z lepotičenjem dam.

Peire Cardenal se prička z Bogom, češ, da mu bo ugovarjal na sodni dan, naj ga ne pahne v pekel, ampak mu izkaže milost; če je res dober in mu je za zveličanje ljudi, ne sme toliko duš zavreči. Dvor, na katerem se eni veselje, a drugi jokajo, ni popoln. Saj pesnik ni kriv, da je prišel na svet; če bi ne bil živel, bi tudi ne bil nikoli grešil, zato naj mu bo Bog milostljiv. Vse to je seveda le šegav domislek. Pač pa se spravi Cardenal na drugem mestu na nekatere nevedne zastopnike cerkve in ostro šiba njihove napake. Tudi joglar Guilhem Figueira hudo napada papeža, ali to je treba razumeti kot časovni odmev in posebej še iz politike, ker je križarska vojna proti Albigenem zadela tudi pevce, ki so morali, dasi katoličani, kot zavedni Provensalci bežati iz domovine pred Francozi.

V polemični stroki so se odlikovali zlasti Bertran de Born, Peire Vidal, Folquet de Marselha, pozneje tološki škof in kot tak velik nasprotnik trobadorjev, i. dr.

Izmed oblik imenujmo »enuég« (jeza), »plazer« (veselje), »testamen« (šaljiva oporoka) i. sl. Tudi nekatere žalostinke spadajo sem; tuptam pa združijo pesniki politiko in ljubezen v isti pesmi (canso sirventes).

Sem spadajo slednjič za ono dobo tako značilne križarske pesmi,

ki pozivajo na pohod v sveto deželo, ki jo je treba osvoboditi. Zanimivo je, da takih pesmi pri portugalskih in italijanskih pevcih ni. Prvo je spesnil Marcabrun l. 1140. Najbolj se je odlikoval na tem polju *Pons de Capduelh*. Kdor bi ostal doma, pravi, radi bogastva ali zemlje, bi storil veliko neumnost, zakaj izveličani bodo tisti, ki bodo sledili Kristusu zvestega srca kot apostoli, ki so popustili vse in šli za Gospodom. Zlo življenje je slabše nego dobra smrt. Kdor vzame križ, mu bodo odpuščeni grehi. Posvetno imetje in veselje je minljivo, nebeška slava pa večna. Zato naj se izkaže viteški pogum in spravi vse v boj za sveto stvar. Kdor pa radi starosti ali boleznim ne more na pot, naj da vsaj denar onim, ki pojdejo: dobro stori, kdor prispeva, naj nihče ne zaostane radi zanikarnosti.

Toz hom cui fai velhez o malautia
remaner chai deu donar son argen
a cels q'iran, que ben fai qui envia,
sol non remanha per cor negligien.
Ha! qe diran al jor del iuzamen
ceill qu'estaran per cho que ren non tria,
quant Dieus dira: »fals, ple de coardia,
per vos fui morz e batuz malamen«?
Adunc aura lo plus iusts espaven.

(Schultz-Gora 165 s.)

(... Ha! Kaj bodo dejali na dan sodbe tisti, ki bodo stali tu zaradi nedonosnih reči, ko poreče Bog: »Nezvesti, polni strahopetnosti, za vas sem umrl in težko bičan bil?« Tedaj se bo tresel groze celo najbolj pravični.)

Posebna vrsta trobadorske pesmi je *n r a v n o - p o u č n a*: proti koncu je postajala vedno bolj razširjena in je končno izpodrinila prejšnje, v kolikor niso dobile zatočišča pri verski poeziji. To so razna modrovanja o pravi ljubezni, o poetiki, nauki o bontonu za dekleta in gospé, pa tudi za mladeniče, razne alegorije, ki se izgubljajo na znanstveno polje. Odete so te stvari v pare verzov z zaporednimi rimami, kar jih približuje že na zunaj pripovedni poeziji.

Tako daje *Garin lo Brun* v svojem *Ensenhamen* (Pouk) navodila ženskemu svetu, kako naj se oblači in zadrži doma, v družbi, v ljubezni: dama

naj bo ponosna in previdna, a pri tem vesela in zabavna...

E bona domna vueil
c'aia un pauc d'orgueil,
non per desmesurança,
mas per bella semblança
e per far espaven
alla malvaza gen...

(Schultz-Gora 172.)

(Dobra dama naj ima nekoliko ponosa, ne iz ošabnosti, ampak radi lepega zgleada in pa da ostraši grde ljudi...)

Med nabožnimi so zlasti številne Marijine pesmi. Sprva so še zelo enostavne, kot n. pr. »Versus sancte Marie« v 12 kiticah.

O Maria, Deu maire,
Deus t'es e fils e paire:
domna, preia per nos
to fil, lo glorios...

(Bartsch 19 ss.)

(O Marija, božja mati, Bog ti je sin in oče: gospa, prosi za nas svojega slavnega sina...)

Kasneje se uveljavi tudi pri njih raznolika kanconska tehnika. Ob zatonu trobadorstva in prehodu v meščansko liriko pridejo Marijine pesmi močno v ospredje: oblika ostane nad vse umetna. Učeni *Peire de Corbiac* je spesnil v prvi polovici 13. stoletja kancono na čast Kraljici angelov, upanju svetnikov, koje druga kitica se glasi:

Domna, roza ses espina,
sobre totas flors olens,
verga seca frug fazens,
terra que ses labor grana,
estela, del solelh maire,
noirissa del vostre paire,
el mon nulha no'us semelha
ni londana ni vezina.

(Bartsch 232 s.)

(Gospa, roža brez trna, nad vse cvetke dišeča, suha mladika, ki dela sad, gruda, ki rodi brez oranja, zvezda, mati solnca, dojnica svojega očeta, na svetu vam nobena ni slična — ni daljna ni bližnja.)

In prva slednica, za katero je dobil *Arnaut Vidal* l. 1324. v Tolozi zlato vijolico za nagrado, je pela slavo Materi božji v bogatozvočni obliki s polnimi akordi; evo druge kitice:

Verges, ses par de plazensa,
 per nostr' amor los plazens
 a Dieu tan qu'en pres nayshensa,
 dont pueys per nos fo nayshens.
 Humilmens
 vos prec que'm siatz guirens,
 e que'm portetz tal guirensa
 qu'ieu an lay, ses defalhensa,
 on gauz non es defalhens;
 car yeu de cor soy crezens
 que, qui'n vos ha sa crezensa,
 no mor perdurablaments,
 ans er ab gauz revivens.

(Bartsch 387 s.)

(Devica, brez primere v milini, iz ljubezni do nas si bila mila Bogu, da se je spočel v Tebi in se potem za nas rodil. Ponižno Te prosim, da me varuješ in mi daš tako pomoč, da pridem brez omagovanja tja, kjer ne zmanjka veselja; kajti iz srca verujem, da kdor zaupa vate, ne umrje za trajno, temveč v veselju oživi.)

Poleg lirske je cvetela v južni Franciji tudi epska poezija: rimane kronike, legende (n. pr. o sv. Fides iz Agena), ljubavne zgodbe, kakor »Flamenc«, Raimona Vidala »novas« (novele) v stihih in poučne alegorije kot Matfre Ermengauov »Breviari d' amor«, nekak zbornik tedanjega znanstva, ki mu služi za izhodišče »drevo ljubezni« (po 1288). Obširno je didaktično pesništvo in tudi dramatika je zastopana. — Manj razvita je bila proza oz. se je je več izgubilo: zgodovina, življenjepisi (trobadorjev, največ od Uc-a de Saint Circ), slovnica (n. pr. »Las razos de trobar« od Raimona Vidala), poetika (»Las Leys d' amors« od kancelarja tološke šole Guilhema Moliniera), pravo in bogoslovje (prevodi sv. pisma pri katarenjih i. dr.).

Vpliv na evropsko književnost.

Pomembnost in originalnost provenzalske lirike označuje najbolje dejstvo, da je jela kmalu izžarevati iz domovine na vse strani sveta: sosedni narodi so jo občudovali kot kako razodetje, fascimirala jih je tako, da so jo doslovno posnemali v vsem, celo v jeziku in je trajalo pri najbolj sorodnih precej časa, da so prešli v lirskem pesništvu k uporabi lastne govorice. Ker pa so bile razmere v vsaki deželi bolj ali manj

drugačne, je dobila trobadorska pesem pri poedinih narodih s časom tudi neko posebno obeležje.

Zgodaj se je razširila ta umetnost proti severu. Nekatero bolj ljudske vrste so bile itak že iz početka skupne in so se širile iz obmejnih predelov na obe plati: medsebojno izmenjavanje nekaterih oblik je še kasneje pričla tega stika. A ker je to v glavnem aristokratska poezija, je jasno, da se je širila predvsem od vrha doli, potem vladajočih rodbin. Angleški kralj Henrik II. in njegovi sinovi so imeli ozke zveze s trobadorji, ker je bil velik del južne Francije v njihovi oblasti. Kraljica Alienor, vnukinja prvega trobadorja, je zlasti širila zmisel za južno modo in vabila pevce na svoj dvor. Isto sta delali njeni hčeri, posebno Marija Šampanjska, pa tudi druge princezinje, tako da so postali dvori vzhodne in severne Francije, tako Arras, Reims, Pariz i. dr. središča nove poezije. Na drugi strani so se moške sami seznanili s trobadorskim pesništvom tekom križarskih vojn, ko so se borili skupaj s Provensalci v Sveti deželi. Tako so i francoski »trouvères« večinoma aristokratje. Najbolj znani so: Conon de Bethune, Blondel de Nesles, kastelan de Concy, Gace Brulé in Thibaut de Navarre (Champagne). Odmeve rafiniranega ljubezenskega umovanja najdemo tudi v dvorskih epih, tako že v Thomasovem Tristanu, še bolj pa v Lancelotu Chrestiena de Troyes, od katerega je ohranjenih tudi par ljubezenskih pesmi.

Francosko trobadorstvo se začne ok. l. 1150. in traja kakih 100 let, nadalje na severu, v Arrasu (do l. 1300.). Provenzalski vpliv se kaže v obliki in vsebini. Čiste rime, umetne kitice, razdelitev pesmi in dvodelni zapev in sklepni odpev, sploh vsa poetika je posneta po južnih vzorih. Kar se tiče vsebine, se pa ni dolgo vzdržala na oni spiritualistični višini. Razmere so bile tu le drugačne. Hladnejši, trši francoski baroni se niso tako lahko predajali blesteči, a varljivi lastni zamisli kot južnjaki, puščali so nagonom bolj prosto

pot. Ker je imela torej pri Francozih ta poezija še manj opore v zunanji realnosti in intimni zavesti, je še bolj umsko vezbanje, narejeno razmišljanje. K temu je prišla bretonska pesem (lai) s svojo zapeljivo čutnostjo in fantastiko z ene in učeno seznanjenje z Ovidom z druge strani. Tako se križajo tu razni vplivi, radi česar gre ena smer bolj v erotiko, druga še dalje v abstraktno teoretiziranje. Tu se začno zanimati za stvar namreč še študirani krogi (kleriki) in jo zvežejo z antično miselnostjo. Na pobudo Marije Šampanjske je sestavil dvorni kaplan Andreas (Capellanus) sloviti traktat o ljubezni ali »De arte honeste amandi«, nekakšno enciklopedijo, ki spravlja trobadorsko ljubavno ideologijo in Ovidovo pojmovanje v logičen sistem: tako si je priborila nova moda upoštevanje v latinskem slovstvu, kar je tudi pospeševalo njeno razširjanje. Ta učena nota se kaže tudi pri kasnejših Provensalcih, pri Francozih pa skoro tako prevlada, da je najznačilnejši med njimi, Thibaut de Navarre, naravnost predhodnik znamenitega »Romana o roži« (Roman de la Rose), ki sta ga v 13. stol. napisala Guillaume de Lorris in Jean de Meung in v katerem preide ljubavna alegorija v obširen naučni slovník.

Poleg tega ima francosko trobadorstvo deloma bolj ljudski in satirični značaj, ki je odraz drugačnih razmer na severu z bolj suhoparnim meščanskim ozadjem, zlasti v Flandriji, kjer se zgodaj pojavijo meščanski pesniški krožki (puys). Tako najdemo pri pesnikih kot so Colin Muset, Jean Bodel, Adam de la Halle več osebnih in socialnih motivov.

V 14. in 15. stoletju polagajo pesniki kot Eustache Deschamps in Charles d'Orléans vse preveč važnosti na umetno obliko (ballade, chant royal, rondeau), po vsebini pa zelo zaostajajo za italijanskimi in angleškimi vzori. Šele François Villon je našel zopet naravnejši ton: a je ostal ob nadvladi pedantne »retoriške šole« burgundske čisto osamljen.

Preko Francije je dospela trobador-ska pesem do Nemcev, ki so napravili iz nje svoj »Minnesang«. Ta se je razvil nekako po l. 1180., in sicer najprej ob Renu; Friedrich von Hausen opisuje n. pr. konflikt med ljubeznijo do drage in med ljubeznijo do Boga, ki ga zove na vojsko zoper nevernike. Heinrich von Morungen je bil doma v Turingiji, kjer je imel svoj dvor deželni grof Hermann, ki je znan kot velik ljubitelj zapadne poezije in podpornik pesnikov (Der Sängerkrieg auf der Wartburg). Razen na dvoru Staufov na Švabskem se je razvila ta moda tudi še pri Babenberžanih na Dunaju. Tu je pel Reinmar von Hagenau in nekaj časa tudi največji zastopnik trobadorstva v Nemcih Walter von der Vogelweide, čigar politične pesmi in nihanje med raznimi cesarji v želji za kosom zemlje je čisto joglarsko: tako spominja po svoji polemični pesmi na Bertrana de Born in po svoji nestalnosti na Thibauta de Navarre.

Nemški »Minnesang« je docela verno posnemanje ali kar prevajanje proven-salske in francoske ljubavne poezije: vse razne oblike in faze se najdejo prav tako pri nemških pevcih. Vendar so izšle iz manj kulturnih razmer i nekatere razlike, ki napravijo vtis manjše napetosti. Tako pravi Wolfram von Eschenbach nekje, da je edino prava ljubezen zakonska, tako opeva Gottfried von Neifen in podobno Walther von der Vogelweide o priliki kmetsko dekle, kot je sploh to in ono manj konvencionalno in bližje resničnemu stanju. Kak Ulrich von Lichtenstein ali Johannes Hadloub je počenjal včasih razne ekscentričnosti à la Peire Vidal, vendar je značilen zgodnji pojav vaške poezije v dvorski obliki pri Neidhartu von Reuental. Iz bogate »Spruchpoesie« je izšla meščansko-didaktična smer, tako zvan »Meistergesang« (Regenbogen, Heinrich von Meifen, — Hans Sachs), ki mu je izumetničena oblika in razno versko razglabljanje in poučno modrovanje glavna stvar.

(Dalje prth.)

S. Kranjec:

Še en turški ujetnik.

Ko sem v lanskem »Mentorju« pri-povedoval, kaj je Bavarec Hans Schilt-berger doživel »Pred petsto leti v turškem in tatarskem ujetništvu«, sem ob-žaloval, da ni nobeden od nešteti Slo-vencev, ki so jih v tistih časih odgnali Turki seboj v sužnost, popisal svojih do-življajev, ali so se pa vsi taki zapiski poizgubili. Pač pa poznamo doslej dva druga Jugoslovana, ki sta popisala svoje turško ujetništvo. Prvi je Srb Konstan-tin, sin Mihajla Konstatinovića, doma iz Ostrovice, ki je l. 1455. okoli dvajset-leten prišel v ujetništvo in bil skozi osem let turški janičar; kesneje je bil v poljski službi in napisal v poljskem je-ziku »Janičarjeve spomine« (»Pamietniki janczara«). Drugi pa je bil Hrvat ali vsaj hrvatskega rodu in je baš pred štiristo leti okušal turško sužnost, imenuje se Bartolomej (Jernej) Georgi-jević ali Gjurgjević.

O njegovi mladosti vemo le malo za-nesljivega.¹ Rodil se je v prvem deset-letju 16. stoletja nekje na Ogrskem; nje-gov rod je živel prej na Hrvatskem, on sam pa je odrasel med Madžari in se smatral za Madžara. Tudi o njegovem šolanju ne vemo dosti. Govoril in pisal je latinski, kar se je naučil najbrž v ka-kem samostanu ali pa na dvoru svojega pokrovitelja Ladislava Salkaj-a, škofa v Baču in kesnejšega nadškofa v Kaloči in Ostrogonu. V njegovem spremstvu se je udeležil tudi bitke pri Mohaču 29. avgusta 1526, kjer je njegov gospodar padel, Georgijević pa je bil ujet. V tej komaj dveurni bitki je sultan Sulejman II. Veličastni popolnoma razbil ogrsko vojsko in dvajsetletni ogrski kralj Lu-dovik II., zadnji Jagelovič, je na begu utonil v nekem naraslem potoku. Poraz pri Mohaču je odločil usodo od notra-njih bojov razrvane ogrske države. Za-čel se je boj za ogrsko-hrvatsko krono

med domačinom Ivanom Zapoljo in av-strijskim nadvojvodo Ferdinandom, ki so ga Turki spretno izrabili in Sulejman se je slednjič kot Zapoljin zaveznik po-lastil vse srednje Ogrske ter jo spreme-nil v turški pašaluk. Tako je najbrž tudi Georgijevićev rodni kraj prišel za pol-druge stoletje pod turški jarem, on sam pa je moral okoli dvanajst let prenašati turško sužnost, kar nam v svojem živ-ljenjepisu takole popisuje²:

»Nekaj let po zavzetju Albae regalis, ki se slovanski imenuje Stolni Beligrad, a madžarski Fejervar, ko je Sulejman prekoračil Donavo in se na Mohaškem polju srečno boril z Ludovikom, kraljem ogrskim, po zmagi, ki jo je dosegel bolj s prevaro nego s silo, ko je bilo naenkrat uničeno vse, kar je ta imel in ko so bili naši ali v boju padli ali v močvirjih po-tonili, sem tudi jaz ostal med ujetniki, ki jih je bilo prav malo. Kajti ljubezen do svojega dobrotnika, škofa ostrogoškega, me je bila, čeprav sem bil še mlad fant, zapeljala v boj. Ko je on padel, so me vodili z drugimi ujetniki po divjih in hribovitih krajih, včasih bosega, včasih s samim podplatom, ki je pokrival le spod-nji del noge; zgoraj je privezan z vezmi, oni mu pravijo v svojem jeziku »čarok« (opanke). Roke sem imel zvezane na hrbtu in da se ne bi mogel prav nič svo-bodno gibati, so mi vtaknili na hrbtu med lahtmi palico in to je zvezanemu povzročalo več muke kot vezi same. Zvečer niso vezi nič zrahljali, ampak so zvezali še noge, tako da sem vso noč prestokal, kar oni zelo radi slišijo, mi-sleč, če je tiho, da so ujetniki odstranili vezi in pobegnili, dočim se ne boje za sužnje, dokler čujejo njihovo jadikova-nje. Kadar pa nisem mogel dohajati go-spodarja, ki je jezdil, so me vlekli na konopcu, ki so mi ga dali okolu vratu in ga privezali za sedlo. Ko so me do-

¹ Prim. Fr. Kidrič, Običaji Turaka u. XVI. veku. — Bartolomej Georgijević. »Južna Srbija« IV. (Skoplje 1923), p. 497 sl.

² Po srbskohrv. prevodu St. Orhanovića v »Južni Srbiji« IV., p. 437. sl.

vedli k trgovcem s sužnji daleč od bojišča, so me ti vedli v Makedonijo, v mesto, ki se v njihovem jeziku zove Galipoli. Tu me vpraša neki odpadnik, ki je bil odpadel od naše vere, če znam prodajati vodo. Dejal sem, da sem več temu poslu, ker sem rajši tvegala nevarnosti pod novim gospodarjem kot pa gotovo smrt pri trgovcih. Kupil me je za štirideset dukatov pod pogojem, da kupnino povrnem, če poslu ne bom več. Voda se pa takole prodaja: oslu se nato-tovorita na obeh straneh dva mehova in gonjač vpije po ulicah, da ima vodo na prodaj ter pobira denar za določeno mero. Ko me je gospodar kupil, me je peljal k studencu, kjer se voda zajemlje in mi pokazal hiše, kamor naj jo predvsem nosim. S početka je šlo slabo, nazadnje sem pa to obrt že bolje vršil. Ker sem postal gospodarju všeč, sva se takole pogodila: ko bom napravil trikrat toliko dobička, kolikor je bil dal zame, bom lahko svobodno odšel, in sicer — z mehovoma. Pogodba mi je ugajala in poslej sem gledal, da bi čimveč zaslužil. Toda ko je opazil, da spoštujem krščanske obrede in praznike, se je zbal, da ne bi pobegnil in me je vrnil trgovcem. Ti so me prepeljali čez Helespont (Dardanele) v Bruso in me izročili Karamancem za ovčjega pastirja. Ker sem tolkel ovce po nogah, je gospodar koj vedel, da pastirskega posla ne razumem in mi zapretil, da me bo vrnil trgovcem, ker me je bil kupil pod pogojem, da sme, če ne bi bil za rabo, kupčijo razdreti in zahtevati denar nazaj. Ko sem se pa izgovoril, da sem pri paši ravnal pač po šegi svoje domovine, mi je odpustil ter mi pokazal, kako se po njihovem pase. Ko je kmalu nato zvedel od drugih pastirjev, mojih tovarišev v službi, da si na drevesno skorjo zapisujem imena krajev, je začel sumiti, da nameravam pobegniti in me je vrnil trgovcem. Ker sem bil kot slabo blago že tretjič vrnjen, so se trgovci pritožili, da jim malo koristim in mi zagrozili, da bom od lakote in žeje poginil v ječi, če se ne bom bolje obnašal. Odgovoril sem, da me ljudje le obrekujejo in da sem se trudil, opravljati službo kot

dober suženj. Trgovci so me torej vnovič prodali za pastirja, seveda za višjo ceno, za 60 dukatov in z nabranimi skušnjami sem že bolj spretno vršil svoj posel, a delal sem se popolnoma neveščega pisanju in krščanskemu bogoslužju. Kadar sem bil v samoti, sem svobodno molil k Bogu in kadar bi moral na krščanski postni dan jesti, sem se naredil bolnega, da bi mislili, da se ne postim radi vere, ampak radi bolezn. Ker imajo le gospodarji šotore, ki jih prenašajo iz kraja v kraj, sužnji pa spe pod milim nebom, sem prebil mnogo zimskih noči pokrit s snegom ali moker od dežja, pri čemer nisem nič manj trpel od vlage pod sabo kot od snega nad sabo — kajti če ni listja, moraš ležati na golih tleh. To trpljenje sem prenašal sedem mesecev, ker končno sem rajši vse pretrpel, kot da bi se vrnil k trgovcem, ki me tako nesrečno prodajajo.

K temu so prišle še druge težave: moral sem za gospodarja nabirati drva ter prati in tkati do polnoči kot kaka ženska, a za ves trud sem dobival nekaj malega hrane. Medtem sem bil postal star lisjak in začel krasti gospodarjevo blago na svoj račun. V bližini je bival neki Saracen, mestni pastir, in temu sem prodal okoli dvajset glav iz svoje črede, nekaj za denar, nekaj za pečeno meso, ki mi ga moj pobožni gospodar kot kakemu kartuzijanu ni maral privoščiti. S tem denarjem sem se pripravljaval na beg, a od tega gospodarja nisem mogel pobegniti, ker je prej umrl. Po njegovi smrti sem prišel v pest drugemu, ki je bil sicer bolj bogat, a še večji skopuh. Med drugimi sužnji je bil neki Nemeč z Dunaja, kateremu so me dali za pomočnika na paši. Brž ko sem našel tovariša istih misli, sem se začel z njim posvetovati o begu. Tisto malo denarja, ki sem ga bil nakradel, sem porabil, da sem si kupil sekiro, sol, vrvi in kresilno orodje — to so stvari, potrebne za beg. Pri nakupu nama je pomagal neki Kalabrežan, ki se je bil rešil sužnosti. Neke noči sva torej pobegnila. Ker sva se pa ogibala obljudenih krajev, sva blodila devet dni po samoti. Nazadnje sva pri-

šla k Marmorskemu morju, tu sva nasekala debel, jih zvezala z vrvmi, za jadra pa razpela svojo vrhno obleko. Ze sva imela za seboj pol pota, ko se veter prevrže in tako se je zgodilo, da so naju ob zori v valovih zajeli Turki, ki so jadrili v Carigrad, naju zvezali in vrgli v ječo. Tu so naju držali tri mesece, dokler ni prišel gospodar in naju spoznal; zaman sva se bila torej spustila v tako nevarno podjetje. Zaprošil sem gospodarja, naj me proda ali ubije, da se ne bom vnovič pregrešil napram njemu, češ, da sem že take narave, da bom porabil prvo priložnost in ušel. Skop kot je bil, se je bal, da ne bi z mojo smrtjo izgubil denarja, ki ga je bil dal zame in me je postavil na prodaj, toda skozi več dni brezuspešno; ker me je bil drago kupil, me je komaj mogel za isto ceno — 75 dukatov — prodati. Nazadnje se je našel neki kmet, ki je toliko plačal in me koj odpeljal na delo. Najprej je oral gospodar, da me nauči, kako se dela, in ko mi je nekaj časa kazal, je odšel po opravkih skoro tisoč korakov proč, meni pa je ukazal zorati del njive in strogo zapretil, če tega ne izvršim. Toda okoli poldneva sta se vola od vročine in obadov splašila in tekla s plugom vred do bližnje reke. Medtem ko sem se trudil, da ne pobegneta in ju z veliko težavo prignal nazaj, je minulo precej časa in delo se ni dalo več dovršiti. Zato sem začel vola neusmiljeno priganjati, kar se eden po nesreči rani ob lemež in jame poginjati. Nisem vedel, kaj naj storim in boječ se gospodarjeve jeze, ki mu je bil vol mnogo ljubši od mene, sem mislil zbežati. Toda gospodar, ki se je bil kmalu vrnil, jo ubere za meno, kričeč: bretut giauri, t. j. primi kristjana. Toda nobeden, mimo katerega sem tekal, mu ni storil te usluge, ampak so me še priganjali, naj bežim. Slednjič sem pritekel do reke in skočil z ostnom, ki sem ga vzel seboj, vanjo; s težavo sem priplaval na drugi breg in pričakoval z ostnom v roki gospodarja, da ga ubijem, če bi priplaval čez. Bil je bolj previden in mi začel obetati, da me ne bo kaznoval, ako se vrnem. Odgovoril sem mu, da

bom šel k staremu gospodarju, od katerega me je kupil, da ne bo izgubil svojega denarja. Ker ni bilo prav nobene nade, da bi mogel iz tega kraja pobegniti, sem se vrnil k staremu gospodarju, ki se je čudil, čemu sem ušel, in sem mu pripovedoval svoje težave. Kmalu za tem je prišel novi gospodar in dobil denar nazaj, ker me je kupil po zakonu kot dobro blago brez kake napake, kot suznja, ki ne misli na beg. Kmalu so me trdo zvezanega odpeljali na drug trg in vnovič prodali nekemu kmetu. Ker je bil ta bolj človeški, sem živel pet let pri njem in se tačas do dobra priučil kmetovanju. Vendar tudi v tem blagem suženjstvu nisem mogel pozabiti domovine in svobode, kajti po petih letih sem zopet pobegnil, a brez uspeha. Ko me je gospodar privedel nazaj, sem ga prosil, naj me proda komu za konjarja. Tedaj je bil med kupci neki satrap iz Anatolije — tako se sedaj zove Mala Azija — ki me je vprašal, kakšno obrt znam. Odgovoril sem, da sem se od mladih nog bavil s knjigo, sicer pa da ničesar ne znam. Tedaj je dejal: »Če hočeš postati musliman, te bom kupil in postavil za predstojnika konjarjem. Vsi moji konjarji so muslimani in ni dovoljeno, da bi vzeli koga na vojno, ki ni musliman.« Odgovoril sem, da sem doslej veliko prestal za krščansko vero in da rajši poslej prestanem še več, kot pa bi se odrekel češčenju Boga. Nato pravi on: »Tudi mi častimo Boga in verujemo v tri zveličavne knjige: Teurit, Ingil in Alkoran, dane od treh prerokov: Mojzesa, Kristusa in Mohameda, a mislimo, da so si ti resnični in najvišji med preroki po dostojanstvu med seboj enaki. Glavna njihova zapoved pa je: ne stori bližnjemu krivice.« Nato jaz: »Če so oni pravi preroki, zakaj ne verujete v Kristusa, o katerem priznate, da je resničen?« — »Verujemo že davno in delamo za njegove zapovedi.« — »Kako,« sem dejal, »je to mogoče, ko delate kristjanom tolike krivice? Ali samo zato, ker so krščeni? Ali jih le zato ne smatrate za ljudi?« Nato pravi on: »Mi se večkrat pokrižamo, izgovarjajoč besede: bisem

allah elrah man elrahim, to je: v imenu Boga usmiljenega, ki je poln usmiljenja, pa se v tem ne ločimo od kristjanov, ampak ker mislimo, da so oni malikovalci, ravnamo okrutno z njimi, da bi se radi trpljenja taki veri odrekli. Mi smo prepričani, da vi častite troje bogov: Boga, Kristusa in Marijo.« Tedaj sem mu na dolgo in široko razložil, da je to popolnoma drugače in obrnil besede njihovega križa na skrivnost sv. Trojice; s tem sem dosegel, da me je prav rad kupil in nato me je seznanil z nekom, ki je znal koran, da bi se naučil Mohame-

dovih postav. Kajti, je rekel, lahko se zgodi, da postanem musliman, če se njihovih postav prav naučim. Zakoni onih treh prerokov da so enaki in da se v predpisih ujemajo med sabo; tudi njegov ded da je bil krščanski duhovnik, pa ko je spoznal malo razliko med verama, je prestopil v islam. Ker je znal pisati, je postal subaša (vaški načelnik) in zapustil njemu, svojemu vnuku, toliko imetje, da more oborožiti 300 konjenikov za vojno; tudi mene da bo doletela enaka sreča, če bom ravnal po zgledu njegovega deda. (Konec prih.)

I. D.:

O ocenjevanju učencev.

V Avstriji je določal zakon, da je moral imeti vsak srednješolski učitelj v prvem letu poučevanja svojega »mentorja«: svojega spremljevalca in voditelja, ki je imel nalogo, da je uvajal novega stanovskega tovariša v skrivnosti šolske prakse. Mentor je seznanjal svojega varovanca s šolskimi predpisi, opozarjal ga je na morebitne hibe pri poučevanju in je bil sploh njegov svetovalec v vsem, kjer si je pač začetnik želel nasveta izkušenega starejšega učitelja.

Med stvarmi, glede katerih sem se čutil negotovega ob vstopu v učiteljsko službo, je bilo tudi vprašanje, kako naj znanje dijakov ocenjujem. Iz svojih gimnazijskih let sem dobro vedel, kako silno natančno pazijo dijaki na to, da je pri redih vse »po pravici«, in kako občutljivi so za vsako neskladnost v tem oziru. Nisem se spominjal, da bi nam bil o tem kdaj govoril profesor pedagogike na vseučilišču. Ta nam je polagal na srce tozadevno samo dolžnost, da naj skušamo biti pravični: oceniti vsako znanje po zasluženju in pri tem ne delati nikake razlike med učenci. Mentor mi ni naročil niti tega, misleč si pač: saj si prisegel, da boš tako ravnal. Takoj prvi teden sem začel izpra-

ševati in seveda tudi redovati, kakor se mi je pač zdelo, da bo pravilno in pravično.

Kakor je bilo pri meni, tako je bilo brezdvomno v glavnem tudi pri vsakem drugem srednješolskem učitelju. Delo uči človeka. Kakor si človek polagoma ustvarja svoj način poučevanja, tako se izoblikuje v njem tudi merilo, s katerim presoja odgovore učencev. Učitelju ni mogoče dati kakih natančnejših določil, kdaj naj da n. pr. dijaku red »dobro«. — Obstojajo sicer predpisi, kako je treba uporabljati posamezne rede, a predpisi so precej splošni in povedo v bistvu isto, kar pove že beseda sama, s katero se red označuje. »Odlično« naj pač dobi tisti, ki se po svojem znanju odlikuje izmed drugih. Če ima znanje manjše, ne bistvene nedostatke, je še vedno »prav dobro«. Povprečno znanje srednjega dijaka je »dobro«. Kdor pade pod to povprečno zadovoljivo mero, a vendar še zna bistvene stvari, zna za »zadostno«. Če pa niti bistvenih stvari ne zna, pa dobi pred »zadostno« še nikalnico.

V katero vrsto pa uvrsti profesor znanje učenčev, to mu mora povedati njegova uvidevnost, koliko sme in mora po pravici od dijaka zahtevati; pri tem

mora zlasti vpoštevati, kako se je tvarina pri razlagi predelala. V vsakem profesorju se, kakor rečeno, polagoma razvije neko merilo, koliko mora dijak znati za ta ali oni red. V tem oziru so si posamezni profesorji med seboj dostikrat zelo blizu, vendar pa boste redkokdaj doživeli, da bi se dva profesorja tako strinjala, da bi n. pr. dvajset nalog oba enako ocenila brez izjeme. Radi tega določa n. pr. čl. 14 pravil o višjem tečajnem izpitu, da morajo vsako nalogo prebrati in redevati trije profe-

drugi, ta poslednji. Spričevalo in številka skupaj sta nudili prilično jasno sliko o učencu.

Da bi dobil točno sliko o V. razredu, kjer sem razrednik, sem si ob sklepu I. trimesečja letošnjega šolskega leta napravil statistiko, kakšne rede imajo učenci v posameznih predmetih. Učencev (učenek) je 52. V srbskohrvatskem jeziku so ostali vsi neocenjeni, ker se pouk v tem predmetu ni mogel pričeti pravočasno. V ostalih obveznih predmetih so pa dosegli učenci tele rede:

	Odlčno	Prav dobro	Dobro	Zadostno	Nezadostno	Splošni red ¹
Verouk . . .	9	10	23	10	—	3·346 (174 : 52)
Slovenščina .	3	8	23	16	1	2·921 (149 : 51; 1 neizprašan)
Nemščina .	6	8	12	23	3	2·827 (147 : 52)
Francoščina .	—	1	7	31	13	1·923 (100 : 52)
Latinščina .	12	14	12	11	3	3·404 (177 : 52)
Zemljepis .	1	9	18	22	2	2·711 (141 : 52)
Zgodovina .	2	8	20	19	3	2·75 (143 : 52)
Prirodopis .	9	14	14	14	1	3·308 (172 : 52)
Matematika .	—	1	11	31	9	2·077 (108 : 52)
Risanje . . .	3	5	17	24	2	2·666 (136 : 51; 1 oproščen)
Telovadba .	13	9	21	1	—	3·772 (166 : 44; 8 oprošč.)

sorji. Če se ne strinjajo, odlóča komisija. Razlike v ocenjevanju so seveda včasih prav znatne.

Toliko v splošnem. Te stvari, ki so v glavnem itak znane vsakemu starejšemu dijaku, nam pojasnijo, zakaj so redi v posameznih predmetih tako različni, povedo nam pa tudi, da je mogoče posamezen red pravilno oceniti samo tedaj, če vemo — kdo tisti predmet poučuje in kakšne rede imajo drugi dijaki v tistem predmetu. Vzemimo n. pr. red »dobro«. Ta red je lahko znamenje dobrega ali pa slabega dijaka. Če ga dobi dijak v predmetu, kjer ima večina zadostno in nezadostno, je tisti dober učenec, ki ima »dobro«, kajti med slepimi je eno-oki kralj. Če ima pa večina »odlično« in »prav dobro«, je tisti, ki ima »dobro«, med slabšo polovico razreda. Iz tega je razvidno, kakšen pomen je imela »lokacija« prejšnjih časov. Vsak dijak je dobil po svojem napredku koncem šolskega leta svojo številko; ta je prvi, ta

Vsega skupaj so torej dobili učenci 58 odličnih (10·302%), 87 prav dobrih (15·453%), 179 dobrih (31·794%), 202 zadostna (35·879%) in 37 nezadostnih redov (6·572%). Uspeh se ne more označiti kot ugoden, ker število odličnih in prav dobrih redov skupaj ((58 + 87 = 145) zaostaja za številom zadostnih in nezadostnih skupaj (202 + 37 = 239). Poprečen red bi bil 2·87035. Ugodni uspeh v latinščini je razločljiv iz dejstva, da so se vsi učenci razen šestih že učili latinščine najmanj po 13 mesecev, nekateri pa celo že po 2, 3, 4 ali 5 let! Lani je bral Ovida in Livija, letos je pa sklanjal mensa!

V vedenju je bilo vzornih 26, prav dobrih 22 in dobri 4. Pridnost je bila

¹ Splošni red sem določil tako, da sem smatral »odlično« za 5 točk, »prav dobro« za 4 točke itd. Na ta način sem izračunal, da so dosegli učenci v verouku 174 točk, da bi torej odpadlo na posameznika ob enakem znanju vseh 3·346 točk od dosegljivih petih točk.

pri desetih pohvalna, pri vseh ostalih marljiva.

Odličnega uspeha v I. trimesečju ni dosegel noben dijak, prav dober uspeh 3 (5.769%), dober uspeh 20 (38.461%), zadosten uspeh 8 (15.384%) in nezadosten uspeh 21 (40.385%). Pri tem med nezadostnimi uspehi nista upoštevana dva učenca, ki sta padla samo v risanju.² Odstotek nezadostnih redov je v V. razredu približno isti kakor povprečni odstotek nezadostnih uspehov na vsej III. drž. realni gimnaziji, kjer se dejansko razred nahaja. Kajti izmed 469 učencev (učenek) jih je padlo 207, t. j. 44.136%. To visoko število učencev in učenek z nezadostnim uspehom mora človeka presenetiti. Ne manjka dosti, da bi padli učenci imeli na zavodu absolutno večino; relativno večino imajo

italk. Vzrok? Odprava šolnine! Uvedite zopet šolnino za učence z nezadostnim uspehom — in število padlih se bo v I. in II. trimesečju skrčilo najmanj za polovico, ker se bo potem dijakom učenje res »izplačalo«.

² Zadostno v risanju, obveznem petju, telovadbi in lepopisju sicer ne kviri ne odličnega, ne prav dobrega in ne dobrega uspeha, ker se ta uspeh določa samo na podlagi »znanstvenih« (»naučnih«) predmetov brez »veščin«. Vendar ima pa nezadostno v kaki večini koncem leta za posledico ponavljalni izpit in če učenec ponavljalnega izpita ne napravi, izdelal samo v tem primeru, če je nezadostno iz »veščine« krito z odličnim ali prav dobrim iz kakega znanstvenega predmeta. To je pri ogromni večini učencev, ki padejo iz »veščine«; radi tega smo jih kar šteli k onim, ki izdelajo.

★

V kraljestvu Desetega brata.

Tudi stari ljudje ne pomnijo, da bi bilo kdaj o vseh svetih tako lepo, kakor je bilo v letošnjem šolskem letu. Ljubljancane je sicer pokorila megla. Toda kdor je šel na gore, se ni mogel načuditi jasni neba, očarujočemu pogledu na planine, toplemu solncu in — cvetju, ki ga je bilo v naravi še vse polno. Pokopališča so bila spremenjena v cvetoče vrtove z najbujnejše razvitimi krizantemami in drugim jesenskim cvetjem. Kaj takega doživi človek pač redko.

Ni čuda, da je v teh dneh tudi dijaku zopet zašumela po glavi počitniška himna: »Če študent na rajžo gre...« Pet ljubljanskih četrtošolcev se je podalo v nedeljo 30. oktobra na Dolenjsko proti Jurčičevemu domu. Napravili so v dveh dneh prav lepo »klobaso«: iz Ljubljane po Dolenjski cesti do Skofljice, od tu na Turjak in preko Velikih Lašč (v bližini rojstna vas Trubarjeva, Levstikova in Stritarjeva!) v Dobrepolje, kjer je pisal svoja mladostna dela

Fr. Jaklič-Podgoričan. Tu so prenočili v senu. Naslednje jutro so jo udarili po cesti preko hriba na Krko in dalje na Muljavo, kjer so se slikali pred Jurčičevo rojstno hišo skupaj z vnučki pisateljevega brata. (Glej sliko!) Jurčičevega brata ni bilo doma. A ko so dijaki potovali dalje proti Stični — evo ga, Jurčičevega brata s kravo! Ustavili so ga na cesti, vzeli v sredo ter »ovekovečili« na sliki. Tudi polovica krave je bila deležna te časti. (Glej sliko!) Po tako lepo uspelem obisku Jurčičevega doma so se vrnil v Ljubljano preko Višnje gore in Grosuplje.

Da, »če hočeš pesnika razumeti, moraš iti v pesnikovo deželo«! Dokler bo živel slovenski narod, bo živel z njim tudi Deseti brat in bo privabil vsako leto obiskovalce v kraje, kjer je pasel Krjavelj svojo kozo. Tudi nemški pisatelj Hermann Wendel si je ogledal leta 1921. »klasični kot Slovenije«. Podpisan je v spominski knjigi na Jurčičevem domu — pač izreden obisk! Zapisal je

v spominsko knjigo tudi dva verza. Če se prav spominjamo, se glasita približno takole:

Sein Sang wird auch in deutschem Herzen
Klang,
drum: »Slava mu!« und Preis und Dank!

Če nismo verzov navedli natančno, naj nas pouči ta li oni dijak, ki bo letos obiskal Jurčičev dom.

To svojo pot omenja Wendel v knjigi »Kreuz und quer durch den slawischen Süden«, in sicer na str. 290—292. Naj

Ljubljane v ožjo domovino naših kulturnih delavcev. Predvsem moramo pač omeniti Vrhniko, toliko opevano po Cankarju. V štirih urah si peš »na klancu« pred skromno hišico ob vznožju hribčka s Tičnico in cerkvijo sv. Trojice. Ogledal si boš Vrhniko z veseljem tudi radi nje same, ustavil se pred mogočno cerkvijo sv. Pavla, obiskal grob Cankarjeve matere, se divil izviru Ljubljanice itd.

Če te pa bolj mika gorski svet, se pelji z vlakom do Laz in jo mahni od tu

Fotografiral četrtošolec Stojan N.
Jurčičeva rojstna hiša.

nam prevede kdo izmed »Mentorjevih« bravcev ta odstavek (obsega samo dobro stran!) v slovenščino! (Prevesti bi bilo treba od besed: »Eine Weile später...« do »des Weinkellers davon«. Knjiga se dobi na posodo v uredništvu našega lista.) Prepričal se bo, kako težko je prevajati tako sijajnega stilista kakor je Wendel na drug jezik. Toda zagotavljamo prevajalcu s Krjavljem: »Zastonj ne bo, če mi dobro storite!« —

Ker že govorimo o krajih, znanih iz naše slovstvene zgodovine, naj opozorimo mimogrede še na par izletov iz

na Jančje (793 m). Ko se boš naužil lepega razgleda, se vračaj preko Štange in Litije. V Štangi boš opazil v cerkvenem zidu vzdano spominsko ploščo pisatelja Josipa Marna (1832—1893). Izpred cerkve boš videl njegovo rojstno hišo — seveda, če ti jo bo kdo pokazal; morebiti povprašaj kar prijaznega gospoda župnika, ki ti bo razložil tudi umetniške dragocenosti romarske cerkve v Štangi.

Pri nas so razmeroma zelo malo znane Vače, ki jih pozna tako rekoč ves izobraženi svet po bogatih izkopa-

ninah iz halštatske dobe. Najbolje bo, če se pelješ do Kresnic. Za sestop se ti nudijo različne možnosti, kolikor imaš pač na razpolago časa in — spočitih nog. Na Vačah se je rodil »oče slovenske proze« tržaški škof Matevž Ravnikar (1776—1845), ki je znan zlasti po tem, da je pri nas prvi pričel rabiti v večjem obsegu tvornopretekli deležnik na -ši.

V treh urah prideš iz Ljubljane peš do Ocepka v Repnjah s spominsko plo-

jeva Kratka zgodovina slovenskega slovstva ga omenja, Grudnova Zgodovina slov. naroda pa prinaša na str. 949 njegovo sliko. Skromen nagrobni spomenik ti kaže kraj, kjer je pokopan oče dr. Janeza Ev. Kreka, ki je umrl kot učitelj v Komendi. Napis na osnovni šoli ti pove, da se je v njej učil brati poznejši veliki učitelj našega naroda dr. Krek.

Zadoščaj za danes! Tudi če bi te povedel v krasno pokrajino Janka

Fotografiral četrtošolec Stojan N.
Jurčičev brat sredi ljubljanskih dijakov.

ščo slavnega slovničarja Jerneja Kopitarja (1780—1844), ki je dal Srbom Vuka Karadžića, utemeljitelja sedanjega srbskega književnega jezika. Da se ne boš vračal po isti poti, jo udari na kolodvor v Mengšu. V dveh urah si tam. V Mengšu poizvedi še, v kateri hiši se je rodil Janez Trdina (1830—1905).

Ali poznaš Komendo pri Kamniku? Peter Pavel Glavar je tam živel, znan iz Pregljeve povesti. Tudi Grafenauer-

Kersnika (Brdo pri Lukovici) in v Praše Simona Jenka, bi še od daleč ne bili izčrpani vsi kraji v zmerni oddaljenosti od Ljubljane, ki so dali slovenskemu narodu kulturne delavce. Naša dežela pač ne mika izletnika samo po svoji pokrajinski lepoti, ampak spominja izobraženca na premnogih krajih tudi na može, ki so v trudu in v znoju, polnem radosti in bridkosti, domu gradili slavo in čast.

Delo najmlajših

Ivan Krstnik:

Zajček.

(Bratcu v spomin.)

Kakor v sanje gledam v svojo mladost. Spominjam se le nekaterih slik. Moj bratec Tonček je bil bolan. V vozičku sem ga vozil po sobi sem in tja!

»U-n-uūt! Litaj!«

»Ti-ti-titaj!« je ponavljal Tonček za menoj neokretno nemško ime postaje Litija, ki sem ga bil slučajno ujel na mnogih voznjah na Štajersko, ali pa v Zagreb.

»Čh, čh, št! Ššššt! Račah.« Bila sva v Radečah in Tonček je klical za menoj; »Rača!«

Zasmejala sva se in zdelo se je nama, kot bi bila res v Radečah, tam ob Savi, vesela zdravja in svobode —

Vedno slabše mu je bilo. Grdo sem gledal zdravnika, ker nisem razumel, zakaj vedno joka Tonček, kadar ga vzame zdravnik v naročje in mu daje tista grenka zdravila. Kar je grenko, vendar ne more biti zdravo.

Moj god je bil. Nanosil sem Tončku na posteljico vse polno igrač in darov, ki sem jih bil dobil za god. Vse je pometal proč, edino oguljenega zajčka je obdržal. Stiskal ga je s svojimi suhimi prstki in igračka je zavvilila z visokim glasom:

»I — — i — — i — —«

Meni pa je zašumelo v glavi, čul sem kot bi zajček klical:

»Ti — — ti — — tii — —«

Streslo me je, skočil sem k njemu in mu iztrgal zajčka iz rok. Vrgel sem ga v kot med ostale igrače. V zadnjih

minutah njegovega življenja sem mu ugrabil ljubo stvar.

Stali smo okoli njega, kes me je stresal, nič več mu nisem mogel vrniti zajčka. Prepozno, prepozno! Obrnil sem se, da ga ne bi videl, a v duši mi je kričalo:

»Ti — — ti — — ti — —«

Visoko se je vzel, nežne suhe ustnice so mu nalahno vztrepetale, s široko odprtimi očmi je gledal tja proti Rožniku, kjer se je iz zelenja smejalo poletje. Pogledal je naokoli, kot bi iskal pomoči pri nas, zaslutil je večnost in razkrilil je ročice z rahlim vzdihom:

»Mama!«

Omahnil je nazaj med blazine in ležalo je tamkaj mrtvo trupelce.

Pograbilo me je pri srcu. Mati je z vzkrikom padla preko njega.

»Mrtev, mrtev!« Oče je omahujoče stopil k oknu.

»Umr!« sem mislil. Nekaj me je rezalo v zadnji kotiček srca. Hotel sem jokati, pa ni bilo ne solz ne glasu. Tedaj sem se spomnil stare matere. Svitalo se mi je: Bog, nebesa, jama, krsta in — nikdar več. Zvrtelo se mi je, rdeča krsta je plesala okoli mene, zmešalo se je vse v brezoblično snov, ki je žarela in me pekla iz daljave. V divjem plesu me je hotela pokopati pod seboj in tedaj sem se oklenil matere:

»Tonček? Tonček! Vstani! Mami-ca, kaj je to: umrl?«

Prof. Ivan Dolenc.

Prof. Marko Bajuk.

Naši pomenki

Naše karikature. Danes prinašamo zopet dve izvorni karikaturi, seveda z dovoljenjem karikiranih. Narisal ju je sedmošolec III. drž. realne gimnazije v Ljubljani Fr. Uršič, učenec mojstra v karikaturi Hinka Smrekarja. Izraz »karikatura« pride od italijanskega glagola »caricare«, kar pomeni »naprtiti«. Karikatura naprti torej osebi, katero predstavlja, neke posebnosti v pretirani meri. Karikaturu pozna že grška klasična literatura. Komik Aristophanes je n. pr. na odru karikal atenske razmere in nekatere vodilne osebnosti (Sokrata, Kleona i. dr.). V začetku novega veka se je karikatura mnogo rabila v verskih in političnih bojih in je bila dostikrat hudo žaljiva. Polagoma se je razvila dvojna vrsta karikatur: satirična karikatura, ki hoče predmet osmešiti z določenim namenom (n. pr. politična karikatura), in humoristična karikatura, ki ima pač samo namen, predočiti posebnosti kake osebe v šaljni obliki. Karikature imajo dostikrat veliko umetniško vrednost in v stanovanju marsikaterega moža iz našega javnega življenja najdete na odličnem mestu obešeno njegovo karikaturu. Tako n. pr. visi v Finžgarjevem stanovanju njegova karikatura, ki smo jo lansko leto objavili v »Mentorju« na str. 48. Izvrstna je tudi karikatura, ki smo jo lani objavili (str. 24): Dijaku Jurčku Kozoglavu se sanja, da so v šoli vloge zamenjane, in

karikatura v zadnji številki: Jurčku Kozoglavu se sanja o božičnih darovih.

Lanski letnik »Mentorja« je pošel in žal ne moremo več postreči z njim. Na razpolago je samo še majhno število posameznih številk, in sicer se dobe še št. 1, 2, 3—4, 7—8 in 9—10. Popolnoma sta torej pošli številki 5—6. Te številke so namenjene predvsem lanskim naročnikom, ki jim manjka kake številke, da nimajo letnika popolnega. Vabimo vse lanske naročnike, da takoj pregledajo, ali je letnik popoln, in nam sporoče, če jim manjka kaka številka. Pri tej priliki si dovoljujemo opozoriti vse lanske »Mentorjeve« naročnike, naj letnik 1926/1927 skrbno hranijo. Kajti po vsebini je bil nekaj izrednega — Trentarjeve Spomine na Kreka bodo brali še po stoletjih! — natisniti smo pa dali žal samo malenkost več izvodov, nego smo jih potrebovali za naročnike. Radi tega je letnik tako hitro pošel. List se je, kakor je pri nas samo po sebi umevno, v prvem letu ponovnega izhajanja moral z vsemi silami boriti za obstanek in tako je prišlo, da se ni natisnilo večje število izvodov za zalogo. Namenili smo se, da bomo teh par številk razdelili med naše naročnike tako rekoč brezplačno: po dinarju za številko, oziroma po 2 Din za dvojno številko. Ta znesek naj nam naročniki pošljejo kar v znakah.

Ivan Krstnik. Prav vesel sem tvojih prispevkov. Pesmi sicer ne bom priobčil. Še ni dozorela. Je sicer dokaj izpiljena, vendar še ni dosegla pravega, da bi bila za tisk. Slika »Zajček« pa sem mestoma popravil, da bo tiskana. Iz dveh vzrokov jo

sprejemam. Ker je doživeta. Čutim, da je izpoved. Morda je vplival tu nekoliko tudi spomin na podobno. Ker je oblikovno kolikor toliko izdelana, da se da z malimi korekturami popraviti. Zavoljo tega sem jo sprejel. Piši še. Čeprav nisi pesnik (tako sam praviš), pa morda boš, ker ravno sam dvomiš. Trudi se, išči in našel boš!

Aleksander Zahod. Plodovit si, je že res. Česa drugega pa menda ne najdem do brega na tvojih izdelkih. Iste slabosti, kot prej. In še v večji meri. Vzemiva na primer »Klic primorskim Slovincem« in jo preglejva. Če skandirava, je shema jambičnega verza, imen. aleksandrinec, z žensko rimo:

Manjka mu pa cezura za tretjo stopico. Nič nimam proti temu, da uporabljáš take metrične iskanosti. Toda, če si se odločil za kako mero, jo dosledno izvedi. Zato je slabo, ker ne vpoštevaš zakona o cezuri v aleksandrijskih verzih. Istotako si grešil, ker nisi izpeljal rime. N. pr.: »zémjlo...? —? —«, »naróda...? —? —«. Prva napaka: nedosledna in malomarna raba ostro omejenega metričnega verza.

2. Pačiš naravni naglas besedi na korist umetnega naglasa. Primeri: »in«, »bó«, »naróda«, »sé«, »dájali« (dvakrat), »jih«.

3. Vstavljaš nepotrebne in nepravilne besede, da ti teče verz, t. zv. »Flickwörter«. Primerjaj: »in vsé prečúdnó grdo spáčene te spáke...«, »ko prišla bó ta úra...«.

Kar sem ti doslej povedal, je vse le oblikovno. Pa se ozriva še na miselne slabosti te pesmi. Praviš: »Pometel Zeus nebo bo nad slovensko zemljo, ... oblake, megle... in vse prečúdnó grdo spáčene te spáke.« Čutiš nesorazmerje med prvimi popolnoma vremenskimi prikazi in med zadnjo trditvijo, ki ni ne obrazložena, ne utemeljena. Odkod in kdo so te spake. Ali so to megle, ali oblaki. Če je to kaj drugega, kar si hotel povedati — vsaj tako sklepam iz naslova, da nisi hotel pesniti o lepem in deževnem vremenu, — nisi misli zadel, ker si združil dve vsebinsko si nasprotujoči sliki.

Naprej praviš: »Ko prišla bo ta ura našega naróda (torej, ko bo pometel Zeus nebo in bo odstranil vse megle in oblake in spake), na tisoče se src za blagor domovine bode vžgalo...« Iz tega spoznam, da je to domorodna pesem in da je najvišja, vsakega pesniškega opevanja edino vredna resnica »ubi bene, ibi patria«, oziroma popravljen »quando bene, tunc patria«.

Končaš pa: »Tako glasijo se... obljube, ki so ti dajali jih pesniki sloveči... s peresom. A meči nadomestiti morali bi tvoje zgube (?)«. S prvim stavkom potrdiš mojo izjavo o vrednosti izreka itd. S kontrastom pero: meč pa spet nič ne poveš, ker dodaš pesmi nov element »zgube«, ki ni utemeljen in je zato neumljiv.

O obrabljenih figurah in primerih pa sploh ne bom govoril, ker jih boš, kakor upam, sam spoznal, občutil in v prihodnje jih morda ne boš več uporabljal. Ostali pesmi pa še sam preglej na isti način, pa boš spoznal, da tudi niste za tisk. Pozdravljen. V prihodnje pričakujem kaj boljšega!

Radovan M. »Mogoča prevara« je popolnoma nemogoča, ker nič ne pove, oziroma pove stvari, ki ne odgovarjajo upe vzbujajočemu naslovu. Beri Erjavčevó povest »Ni vse zlato, kar se svetí«, pa boš videl, kaj je on napisal o tem. Tudi ti svetujem, da daš svoj spis g. prof. dr. B. in ga prosi, naj ti podčrta vse slovnične napake. Bo zelo rdeče. Jaz ti povem samo, da se piše »učiteljišče« in ne »učitelišče«. Bodi zdrav!

King Royal. Strašno visokoleteč psevdonom si si izbral: »Kraljevski kralj« (pa vendar nisi to med ostalimi učenci Muz). Na žalost niso tvoje pesmi prav nič kraljevske, ampak se borijo, kakor proizvodi vseh drugih nadebudnih... (v zadregi sem za naslov)... recimo plebejcev. Strašno visoko si se že moral vzdigniti, da te je tako strl tvoj prijatelj (?), kateremu si naslovil »Prijatelj ne...«. Prav resnično sem imel vtis, da je spesnil to stvar kak pregnan kralj, ki se ravno pripravlja, da bo napadel svojega srečnejšega nasprotnika. Da, da, nesmiselno si »gnjavil z brezobrazno (!) pilo« slovenski jezik. Kaj je s »Krvavimi kapljami...« pa pri najboljši volji nisem doumel, čeprav sem se pošteno trudil. Sicer sem pa s tabo zadovoljen, ker imaš čedno pisavo in ker rabiš sila veliko pomisljajev, katerih mi ni treba ne brati, ne ocnjevati. Popolnoma zasebno te vprašam, če si morda po pokolenju Kitajec. Drugače si namreč ne morem razlagati tiste eksotično-čudne vljudnosti v tvojem pismu, kjer praviš: »Kot mnogi drugi, sem se drznil tudi jaz stopiti pred Vaše slavno obličje. Čisto tuj, nepoznan — črv pod nogami svetovnega kolosa, ki mu je zrasel nenadoma greben (kolosu ali črvu? Op. uredn.) — se drzne pomoliti svojo glavo iz prahu umazanega sveta kvišku — v svet neminljive lepote.

V zavesti si, da nisem ne prvi — ne zadnji, — da vam povem, zakaj gre — Vam pošiljam dva produkta — dva poskusa pesniškega ustvarjanja?! »Prijatelj ne...!« in »Krvave kaplje...«.

Moja želja je, če bi bilo vse na mestu in če bi bilo... da bi ju objavili. Če pa bi ne ustrezalo vsem zakonom o »pesnikovanju« in Vašemu čutu, ju brezobzirno vrzite v koš (smo tudi storili, op. uredn.).

Oprosti, da sem priobčil tvoje pismo. Je dober zgled za slovensko mladino, kako se mora (!) biti vljuden, Tebi pa svetujem, da začneš pisati humoreske, satire in parodije. God bye!

Kern, Ušič, Ljubljana. »Mentor« bo rad priobčeval naslove marnih filatelistov, v kolikor mu jih bodo sporočali njegovi naročniki. Svoj prostor bodo dobili v Naših pomenkih, ki hočejo biti nekaka javna govorilnica za vse, kar bi utegnili zanimati čitatelje. Naši pomenki naj bodo pestri. Doslej smo objavljali v njih izvečine samo ocene poslanih literarnih prispevkov in odgovore o ugankah; na isti način se bomo pomenkovali tu tudi o filateliji in o vseh drugih najraznovrstnejših vprašanjih, ki jih bodo zastavljali uredništvu naročniki. Pogled v prvo številko lanskega »Mentorja« in boš videl, kaj vse bi urednik želel, naj bi se obravnavalo v Pomenkih. O filateliji sami bi rad omenil še to, da bomo morda že v prihodnji številki nadaljevali s filatelističnimi novicami, kakor smo jih bili prinašali lani.

St. Nov., Ljubljana. V Pomenkih zadnje številke se je z značko St. U., Ljubljana zgodila pomota; stati mora tako kakor danes. Kakor vidiš smo Tvoj spis primerno predelali in objavili; tako tudi obe sliki. Radi odgovorov v Pomenkih je vedno prav, ako dijaki navedejo tudi psevdonim, pod katerim želijo odgovor. Potem bodo pomote izključene. Pa še kaj pošlji!

Popravek. V zadnji številki se je v članku »Trobadorska lirika« vrnilo nekaj tiskovnih napak, ki jih tu popravljamo. Pripomnimo, da znači pri navedbi strani a prvi stolpec, b drugega. Str. 93a, 16. vrsta od spodaj, beri: najrajši iste...; str. 39b, 8. vrsta od spodaj, beri: sluzit; 94a, 10. vrsta od spodaj, beri: Poitoua ozir. Limousina; 94b, 9. vrsta od zgoraj, beri: auzi; 94b, 19. vrsta od spodaj, beri: auciria; 94b, 17. vrsta od spodaj, beri: non ai; 94b, 13. vrsta od spodaj, beri: iorn; 94b, 2. vrsta od spodaj, beri: Guirautu; 95a, 28. vrsta od spodaj, beri: ustaljene; 95b, 22. vrsta od zgoraj, beri: trije verzi; 95b, 19. vrsta od spodaj; Frau; 95b, 18. vrsta od spodaj, beri: dintz; 96a, 11. vrsta od zgoraj, beri: njegovo srce; 96b, 5. vrsta od zgoraj, beri: no! sai; 96b, 12. vrsta od zgoraj, beri: ga-zaignar; 96b, 4. vrsta od spodaj, beri: es-parsas.

Mali obzornik

Nagrada pridnim dijakom v Italiji. V Italiji plača država določenemu številu marljivih dijakov stroške za daljše potovanje ali pa jim da nagrado v denarju. Koncem šolskega leta 1925/26 je bilo n. pr. določenih na srednjih šolah v Gorici in Tolminu 90 dijakov (med njimi kakih 60 Slovencev), da bodo potovali na državne stroške pod vodstvom nekaterih profesorjev v Rim. To potovanje se je izvršilo letos o veliki noči. Dijake je sprejel v avdijenci sam Mussolini,

se zanimal za njih želje in ko je čul, da so bili med vožnjo hudo žejni, je odredil, da so dobivali ob povratku na večjih postajah pivo.

V koliko se to prakticira po ostali Italiji, ne vemo. Mi smo dobili svoje podatke od Slovencev na Goriskem. Te poskuša Italija prav posebno pridobiti za orientacijo proti jugu. V Gorici je n. pr. v italijanskih zavodih razpisanih za šolsko leto 1926/27 70 prostih (brezplačnih) mest za srednješolce slovenske narodnosti, v Tolminu pa 30. Iz južne Italije romajo dijaki v Gorico. Letos n. pr. je prišlo iz raznih delov Italije na državne stroške 14.000 visokošolcev v Gorico na vojaške grobove. Vsak udeleženec je prispeval samo 30 lir.

Knjige in revije

Školski pisci. (Vse v cirilici) Beograd. Knjig. Geca Kon. — Št. 1—3: *Zenske narodne pesme.* Antologija. Priredio Jaša M. Prodanović. (LXII str. uvoda + 318 str.) Beograd, 1925. Cena 40 Din. — Št. 4: *Ljubomir P. Nenadović.* (Izbrani sestavki.) Priredila profesorica Pavlina Lebl-Albala. B. 1926. Cena 20 Din. — Št. 5—6: *Vuk Stefanović Karadžić.* (Izbrani sestavki.) Uredil Ljub. Stojanović. B. 1926. Cena 25 Din. — Št. 7: *Pripovetke Janka Veselinovića.* (6 pripovedek.) Str. 106. Priredio Branislav Miljković. B. 1926. Cena 15 Din. — Št. 8: *Zmaja Jovana Jovanovića Izbrane pesmi.* (Uvoda str. XVII + 147 str.) Priredio Jaša M. Prodanović. B. 1927. Cena 20 Din. — Št. 9: *Memoari prote Matije Nenadovića.* Priredio V. Čorović. Str. 117. B. 1927. Cena 15 Din.

Če hočemo književnost kakega naroda dobro spoznati, je ne smemo proučavati samo iz slovstvenih zgodovin, ampak moramo čitati (če le mogoče v izvorniku!) pisatelje same; le na ta način dobimo pravo sliko o njih, sliko, ki se nam neizbrisno v spomin vtisne. Toda vsaka književnost se ponaša z večjim ali manjšim številom prvovrstnih pisateljev, ki jih moramo čitati. Nastane vprašanje: kje vzeti čas, da prečitamo vsa dela vsakega teh pisateljev? In še vprašanje: kje vzeti denar, da si zbrane spise vseh teh prvovrstnih pisateljev nabavimo? Na ti dve vprašanji odgovarjajo pri vseh narodnih književne založbe s tem, da izdajajo tako zvane *Antologije*, t. j. izbor, odlomke najlepših stvari kakega pisatelja. (Slovenci smo dobili take antologije po vojni v znani zbirki učiteljev Fr. Erjavca in P. Flereta »Slovenski pesniki in pisatelji«, pa tudi v nekaterih drugih zbirkah.) Tudi zgoraj navedene knjige so take antologije. Uredniki (1 vseuč. in 2

srednješ. profesorja) nameravajo izdati približno 100 antologij, in sicer kakih 80 iz srbske in hrv. književnosti, in kakih 20 iz slovenske. Kjer je treba, se spiše spredaj uvod; neznane besede se pod črto tolmačijo. — Zdaj so na vrsti najprej srbski pisatelji. To se razume, da se bodo upoštevali samo najboljši. — Kdor hoče srbsko slovnstvo spoznavati iz izvirkov, ima tu res dober pripomoček. Dijaku, pa tudi vsakemu drugemu izobražencu jo priporočamo.

Srbsko narodno epiko (junaške pesmi) morda že poznaš (n. pr. pesmi o kraljeviču Marku); če se pa hočeš seznaniti tudi z narodno liriko (Srbi jo imenujejo: ženske n. pesmi!), imaš v št. 1—3 zelo lepo zbirko z izčrpnim uvodom.

Če se hočeš temeljito seznaniti z obema znamenitima Nenadovičema, očetom in sinom, boš vzel v roke št. 9 in 4. Prota (selski župnik) Matija N. (roj. 1777. u. 1854) je bil eden izmed političnih voditeljev Srbov v dobi prvega vstanka in prvi diplomat mlade srbske države; deloval je (l. 1815.) na dunajskem kongresu; udeležil se je tudi drugega vstanka. Živo je še deloval tudi v burnem l. 1848. Vse to popisuje v svojih spominih (memoarih). Njegov sin Ljubomir (1826-1895) je najboljši potopisec srbski, poln humorja; popisuje svoje bivanje v Nemčiji, Švici, Črnigori in Italiji.

Karadžić (1787—1864) je Srbom ustvaril moderni književni jezik; tudi sam piše klasično prozo. Iz knjige št. 5—6 ga spoznaš kot slovnika, kot preiskovalca narodnega življenja (kako živi srbsko selo itd.) ter (enako kakor prota N.) kot bistroumnega očividca in soudeleženca slavnega prvega vstanka zoper Turke pod Karadžordjem.

Zmaj Jovan Jovanović (1833—1904) je za Njegošem najvažnejši srbski pesnik. Če hočeš umeti duševnost sedanje starejše inteligence srbske, moraš čitati Zmajeve domovinske in satirične pesmi; kakaj še vedno jih stari možje radi citirajo.

Če hočeš vsaj nekoliko pokukati, kako živi srbski kmet v svoji zadrugi (v Mačvi), čitaj prelepe Veselinovičeve selske pripovedke. (V. je bil osnovnošolski učitelj, roj. 1862. u. 1906.)

Št. 10 prinese Zmajeve Otroške pesmi, št. 11 pa izbrane pripovedke S. Matavulja. J. D.

Nove knjige. V Gorici (za našo državo se nahaja zaloga pri Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani) je izšel Pregljev zgodovinski roman: Tolminci. Roman je izhajal med vojno v Domu in svetu; sedaj ga je pisatelj popolnoma predelal, tako da moremo govoriti skoro o povsem novem delu. — Pri Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani so izšli Otroci solnca, povest od istega pisatelja, doslej morda najboljša njegovo delo.

★

Dijaški šport

Zima, zima bela...

Bog je poslal angele, da pogrnejo zemljo z belim pajčolanom. In glej, čez noč je postala bela, tako čudovito bela in lepa. O, bratje in tovariši, ali ni ta lepota naša, ali naj jo pustimo ležati na bregovih in v gozdovih, na gorah in v dolinah, mi pa naj se stiskamo k peči in čakamo gorke pomladi? Ne, tudi zima je božji dar, tudi zima je naša. Zato pojdimo ven in jo uživajmo spolno dušo.

Variatio delectat (sprememba razveseljuje), pravi latinski pregovor. Pri športu skrbi za spremembo narava sama; v vsakem letnem času nam nudi kaj novega. Blagor onemu, ki vse to vidi in ki sliši klic narave in svoje notranjosti. Ali tisoče in tisoče jih hodi z zavezanimi očmi okrog in ne vidijo lepote, ki je razgrnjena vsepovsod. In ti imajo v sebi mladost? Mladi starci so, slepi in gluhi in njih šport je vztrajno sedenje ob peči.

Naš šport pa je drugačen, ves bel in vesel in poln zdravja in vriskanja. Naš šport je kepanje, sankanje, drsanje in smučanje.

Kepanje. Prevzetni in visoki petošolci so nas — četrtošolce večkrat zasmehovali: kaj boste vi, nižješolci in še otroci, pogledjte nas, ki smo že gospodje višješolci. Dan za dnem smo slišali nove zbadljivke. Ugibali smo, kako bi se jim osvetili. Pa se je oglasil naš dolgi Matija, ki ni bil nikdar pripravljen na mirno spravo: »Napovejmo jim vojno. Orožja imamo dovolj — snežene bombe, bojno polje — Golovec.« Predlog je bil seveda soglasno sprejet in v peti razred odposlan zastopnik našega razreda. Tudi vojna napoved je bila soglasno in porogljivo sprejeta. Takoj smo se podali na delo. Zapadel je bil južen sneg, za kepanje najpripravnejši, in mi smo vsak popoldan do nedelje vežbali pod strokovnim vodstvom dolgega Matije. In prišla je nedelja in vršil se je boj, ne boj, mesarsko klanje. Zmagal ni nihče, ker smo se pred koncem bitke sprijaznili in v prijateljstvu odšli domov, prepevaje:

Gaudeamus igitur
iuvenes dum sumus...

(Veselim se, dokler smo mladi...)

To je bilo dijaško življenje, najcenejši šport, ki ga je samo zdravje in veselje.

Sankanje. Brez bencina drvijo leseni avtomobilčki po belih strminah in smeh in vriskanje jih spremlja. Kjer ni strmin, za prežejo pred sani čilega konjička ali pa navežejo na sani bela jadra in se predajo vetru, kot mornarji na sinjem morju.

Drsanje je ena izmed športnih panog, v kateri se tekmuje tudi na olimpija-

dah. Drsanje je pri nas meščanski šport, čeprav ima naša dežela obilo rek in potokov, jezer in ribnikov, pokritih z gladkim in kristalnim ledom. Toda drage drsalke so krive, da ta šport ni tako razvit, kakor bi po svoji vrednosti zaslužil. Drsanje je najbolj razvito v Kanadi, na Švedskem in na Finskem. Imamo dve vrsti drsanja: hitrostno in umetno drsanje. V umetnem drsanju je poleg imenovanih držav tudi Nemška Avstrija zelo znana.

Smučanje pa je kralj vseh športov. Toda o njem in še o marsičem prihodnjič.

Fotograf

(Dalje.)

Fotografski papir je tako prepariran kakor fotografska plošča. Začetniki bodo segli najprej po papirju, ki je prevlečen s klorosrebrno snovjo, ki ima to lastnost, da na svetlobi počrni, ne da bi jo bilo treba še v razvijalno tekočino položiti. Ker ni tako občutljiva kakor fotografska plošča, ne potrebujemo temnice, zadostuje nekoliko zasenčen prostor. S posebnim okvirom pritrđimo tak papir k posušeni fotografski plošči (tako da se prevlečeni strani dotikata) in položimo v svetlobo (na sonce). Od časa do časa v senci kontroliramo, kako se razvija slika, in ko je dovolj močna, jo operemo v fiksirni kopeli, umijemo v čisti vodi ter posušimo. Slika je dovršena.

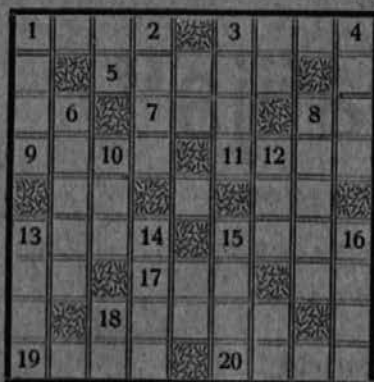
To so samo najosnovnejši nauki. Obširneje razlagata že zadnjič omenjena učbenika: »Kako se naučim fotografirati« in »Navodila za fotografske amaterje«. Žal, da nimata enotne terminologije. Pravilnejša je v »Kako se naučim fotografirati«, zato se bomo mi te držali.

Temnica. Fotograf je čuden človek. Ljubi svetlobo in potrebuje temo. Svetlobo potrebuje pri snemanju slike (fotografiranju), temo pa za vlaganje in razvijanje plošč. Poklicni fotografi imajo poleg dvorane, kjer fotografirajo, posebno sobo; pravimo ji temnica. Nam nepoklicnim fotografom (fotografskim amaterjem) dela ta reč večkrat precejšnje skrbi. Čakati, da Bog ugasne solčno luč, je večkrat nemogoče. Poiskati je torej treba v hiši kak popolnoma temen prostor in če ga ni, pa morda vsaj takega, pri katerem se da okno prav lahko zastreti. Pravim; prav lahko, ker te drugače dolgotrajno zastiranje tako vznemlje, da boš pri vlaganju nepreviden ali pri razvijanju slabe volje in ne boš mogel vse paznosti osredotočiti pri važnem postopku razvijanja. Rezultat je potem slaba plošča in seveda tudi slaba fotografska slika. Mirno ravnanje je pri fotografiranju izredne važnosti! Zelo prijetno je, če ima amater pripraven prostor, ki ga lahko vsak čas

spremeni v temnico in kjer ga nihče ne moti (tudi važno!). Za vlaganje plošč v kasete je pripraven vsak temen prostor. Ne potrebujemo niti mize niti rdeče svetilke, s katero bi si vsaj toliko posvetili, da ne bi plošče narobe vložili (z bromosrebrno snovjo prevlečena stran mora biti pri odprti kaseti obrnjena na ven!). Pomagamo si na ta način, da lahko stisnemo z zobmi ploščo na oglu in čez 2—3 sekunde se bromosrebrna stran prime zoba. Na ta način se ne bomo nikoli zmotili, da bi ploščo narobe vložili. (Za nekatere brezstretne plošče — lighthoffrei — to ne velja, ker so tudi na zadnji strani prevlečene z neko snovjo. Pri teh si pomagamo na ta način, da s suhim prstom lahko potegnemo čez ploščo. Gladka stran je prava: bromosrebrna.) — Za razvijanje moram imeti pripravnejši prostor. Zvečer je seveda vsaka soba pripravna. Paziti je treba, da ni premrzla. Toplota naj znaša 18—20 stopinj C. Nižja toplota ovira, višja nepravilno pospešuje razvijanje. (V prvi vrsti mora torej razvijalec imeti označeno toploto.) — Bistvo temnice je, da je temna. Če vhaja v temnico preveč svetlobe, se plošča bolj ali manj (kolikor je pač učinkovala svetloba) temno zastre in zgubi zaželeno jasnost. Po dnevi pripraviti primerno temnico je redko mogoče. Pred vsem ne smemo dovoliti, da bi svetloba, ki prihaja skozi kako luknjico ali malo špranjo, neposredno sijala na ploščo. Taka plošča je brez dvoma uničena. V splošnem pa velja sledeče pravilo: Če je temnica vsaj tako dobro zastrta, da potem, ko se zastre, pol minute prav nič ne razločimo v njej, je dovolj temna, čeprav čez nekaj minut (5—10) že precej dobro vidimo predmete. Toliko razsvetljena temnica je celo zelo prijetna, ker ne rabim rdeče luči. Zaradi večje varnosti imamo posodo med razvijanjem z lepenko pokrito, da plošči tudi neznaatna svetloba ne bi prav nič škodovala. Pri popolnoma temnih temnicah (zvečer) prižgemo rdečo luč. Kjer imamo električno, je to jako enostavno: žarnico močno ovijemo s pravilno rdečim papirjem (nekoliko prozornim) ali si pa kupimo pripraven cilindar oziroma rdečo žarnico. Popolnoma napačno boš pa ravnal, če si boš z rdečo lučjo tako svetil, da boš z lahkoto opazoval sliko. Timeo Danaos et dona ferentes! Tudi rdeča luč škoduje, čeprav veliko manj kot druge. Zato zlasti suhe plošče ne ogleduj pri nobeni luči, ker je suha plošča še bolj občutljiva kakor mokra. Čim svetlejša je rdeča luč, tem bolj naj bo oddaljena od plošče in vedno ji kaži hrbet! Tema naj bo toliko, da ploščo komaj, komaj ločiš! — Ta navodila naj ti tako preidejo v meso in kri, da ne bo treba med razvijanjem še posebej na to misliti. Pozornost potrebuješ pred vsem pri odmeri razvijalca in razvoju razvijanja!

Križaljka.

(Jože Zdolanji.)

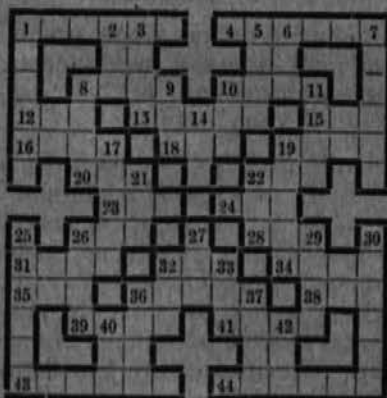

Vodoravno: 1. orodje, 3. odpadek lesa, 5. odpadek žita, 7. prijeten kraj, 9. izpuščaj na koži, 11. gora v Italiji, 13. lovski pripomoček, 15. sadno drevo, 17. vesel dogodek, 18. lovec, 19. rimski bog, 20. ptica.

Navpično: 1. del strehe, 2. vodna rastlina, 3. oblika vodne pare, 4. poljski pridelek, 6. domača ptica, 8. duh, 10. oblika vode, 12. izumrla zver naših gozdov, 13. kos zemlje, 14. egipčanski malik, 15. nazorno pripovedovanje, 16. napaka.

Križaljka.

(R. O. Lj.)

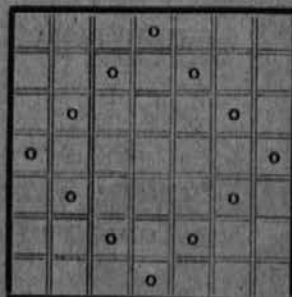
Vodoravno: 1. število, 4. kuh. posoda, 8. sipina, 10. pijača, 12. domača žival, 13. župnija na Kočevskem, 15. maščoba, 16. egipčansko božanstvo, 18. del hlač, 19. past, 20. del tedna, 22. pokrajina v Sev. Afriki, 23. prometno sredstvo, 24. moško krstno ime, 26. viteški služabnik, 28. mesto na južnem Tirolskem, 31. del sobne oprave, 32. števnik, 34. član izumrlega naroda, 35. afriška reka, 36. grški modrijan, 38. plazilec, 39. čaščenje, 41. kmetско orodje, 43. vojska, 44. Marija.

Navpično: 1. športnik, 2. jed, 3. skupina, 5. hrib na ljubljanskem barju, 6. šport, 7. prebivalec dela sveta, 8. del rastline, 9.

beneški poglavar, 10. pravoslavni svečenik, 11. moško ime, 14. zdravilo, 17. pritisk, 19. glasbeni instrument, 21. rezilo, 22. ime matere Romula in Rema, 25. temelj, 26. del vojske, 27. del rastline, 29. rastlina, 30. evropska republika, 32. vez, 33. tnalno, 36. delo, 37. del telesa, 40. poletno bivališče, 42. del rastline.

Črkovnica.

(Miroljub, Vižmarje.)

Vstavi v prazna polja primerne črke tako, da boš čital v vodoravnih vrstah sedem besed, ki značijo: 1. del telesa, 2. važno listino, 3. pot, 4. del obleke, 5. geometričen lik, 6. prostost, 7. svetopisemsko osebo.

Domine.

(Tone Kladvar.)

Sestavi domine: $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{13}$, $\frac{1}{14}$, $\frac{1}{15}$, $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{17}$, $\frac{1}{18}$, $\frac{1}{19}$, $\frac{1}{20}$ tako v kvadrat, da bo število pik v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah isto.

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki(ce), ki naj pošljejo svoje rešitve do 31. januarja t. l. na uredništvo. Izžrebani rešilec vseh ugank dobi za nagrado knjigo: Pregelj Iv., Otroci solnca.

Rešitev ugank v 4. številki.

Ograja. 1. tenor, 2. Itaka, 3. trpin, 4. Temza, 5. Pinsk, 6. atlet, 7. Varna, 8. Orfej, 9. odlok, 10. ojice. »Mentor« je list za srednješolke in za srednješolce.

Carobni kvadrat. Vodoravno in navpično: Maroko, robida, Kodanj.

Šaljivki. 1. V Por-tuga-lska. 2. Missouri in Miss Issippi (Mississippi).

Prav so rešili: V Kočevju: Joža Gregorič, Edvin Kovačič, Henrik Kužnik, Emil Peternel, Anton Repič; v Mariboru: France.

Nagrado je dobil Joža Gregorič v Kočevju.

„Papirografija“

družba z omejeno zavezo

LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA CESTA 10

Telefon 2747

En gros prodaja papirja!
Stalna zaloga vseh vrst papirja!
Konkurenčne tovarniške cene!

Knjižarna - Nova Založba

S pisarn. potrebščinami

F. Z. Z. G. Z.

v Ljubljani (na Kongresnem trgu)

priporoča dijakom in njih starešem bogato izbiro vsa-kršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Čankar), ali drama Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kol dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

LJUDSKA POSOJILNICA

reg. zadruga z neomejeno zavezo
v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbilka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kol zadržugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 120 milijonov Din.

Prodajalna K.T.D. (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo zalogo pisarniških in šolskih potrebščin kakor tudi najnovejše molitvenike, posebno pa opozarja dijake na prekoristni knjigi dr. M. Opeke: Brez vere in Za resnico, za dijake po znižani ceni: prva Din 5.—, druga Din 9.—.